

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Центр заочного та дистанційного навчання

Кафедра психології

**Кваліфікаційна робота –
магістерський дослідницький проєкт**

053 «Психологія»

на тему:

**«ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ»**

Виконав: здобувач 2 курсу, групи 1

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові
науки»

спеціальність: 053 «Психологія»

Татьянчиков Андрій Олександрович

Керівник: д.ю.н., проф. О.М. Цільмак

Рецензент: д.психол.н., проф. В.О. Лефтеров

Одеса – 2024

АНОТАЦІЯ

Татьянчиков А.О. Трансформація ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації. Кваліфікаційна робота – магістерський дослідницький проєкт на здобуття освітнього рівня «магістр», галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 053 «Психологія». Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2024.

У роботі наведено результати емпіричного дослідження змін у ціннісних орієнтаціях здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації. Показано, що соціалізація сучасної молоді відбувається під значним впливом інформаційно-комунікаційних технологій та кіберпростору, що призводить до трансформації в тому числі ціннісних орієнтацій особистості.

Здійснено теоретико-методологічний аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми дослідження, який показав, що під час кіберсоціалізації ціннісно-сміслова сфера особистості може зазнавати значних змін через зростання ролі віртуального образу.

Отримані під час емпіричного дослідження дані показали що здобувачі вищої освіти проводять дуже багато часу, взаємодіючи з кіберпростором. Це неминуче відбивається на формуванні в них структури ціннісних орієнтацій. Структура ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій є різною для здобувачів різного віку. Спостерігається поступове зменшення значущості вихованості, життєрадісності, старанності, освіченості, відповідальності, раціоналізму. Молоді люди все менше вважають, що за допомогою цих якостей можна досягати значущих цілей. Цінностями, які виходять на перший план стають самоконтроль, сміливість у відстоюванні власної думки, терпимість та частково чесність.

За результатами дослідження сформульовано практичні рекомендації щодо формування ціннісних орієнтацій здобувачів у процесі кіберсоціалізації.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, смисложиттєві орієнтації, осмисленість життя, ієрархія цінностей, кіберсоціалізація, кіберпростір, здобувачі вищої освіти.

ANNOTATION

Tatianchykov A. Transformation of value orientations of higher education students in the process of cyber socialization. Qualification work - master's research project for obtaining the master's degree, field of knowledge: 05 "Social and behavioral sciences", specialty 053 "Psychology". National University "Odesa Law Academy". Odesa, 2024.

The paper presents the results of an empirical study of changes in the value orientations of higher education students in the process of cybersocialization. It is shown that the socialization of modern youth occurs under the significant influence of information and communication technologies and cyberspace, which leads to the transformation of, among other things, the value orientations of the individual.

A theoretical and methodological analysis of recent studies and publications on the research problem was carried out, which showed that during cybersocialization the value and semantic sphere of the individual can undergo significant changes due to the growth of the role of the virtual image.

The data obtained during the empirical study showed that higher education students spend a lot of time interacting with cyberspace. This inevitably affects the formation of their value orientation structure. The structure of value and meaningful life orientations is different for students of different ages. There is a gradual decrease in the importance of upbringing, cheerfulness, diligence, education, responsibility, rationalism. Young people increasingly believe that with the help of these qualities it is possible to achieve significant goals. The values that come to the fore are self-control, courage in defending one's own opinion, tolerance and partly honesty.

According to the results of the study, practical recommendations have been formulated for the formation of value orientations of applicants in the process of cybersocialization.

Key words: value orientations, meaningful life orientations, meaningfulness of life, hierarchy of values, cybersocialization, cyberspace, applicants for higher education.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИКО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	16
1.1. Характеристика етапів дослідження	16
1.2. Психодіагностичний інструментарій дослідження.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	28
2.1. Результати дослідження взаємодії здобувачів з кіберпростором.....	28
2.2. Результати дослідження ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти..	33
2.3. Результати дослідження взаємозв'язку між показниками взаємодії з кіберпростором та ціннісними орієнтаціями в здобувачів вищої освіти.....	44
2.4. Практичні рекомендації щодо формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі активної взаємодії з кіберпростором.....	57
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне суспільство зазнає значного впливу цифрових технологій і соціальних мереж, що створює нові умови для соціалізації молоді. Здобувачі вищої освіти активно взаємодіють в онлайн-середовищі, що стає важливим чинником формування в них ціннісних орієнтацій. Процес кіберсоціалізації, який включає спілкування через цифрові платформи, має потужний вплив на особистісні установки, систему цінностей та соціальні орієнтири молодих людей.

Трансформація ціннісних орієнтацій є актуальною проблемою для вищої освіти, оскільки цінності впливають на професійні рішення, вибір життєвого шляху та соціальну поведінку молоді. Умови глобалізації, цифровізації та інтенсивної інформаційної взаємодії створюють нові виклики для освітніх систем, що робить необхідним дослідження змін у системі цінностей здобувачів освіти.

Кіберсоціалізація часто супроводжується зміною традиційних цінностей, що може призвести до появи нових етичних і поведінкових норм. Вивчення цих змін дозволить краще зрозуміти механізми впливу онлайн-середовищ на молодь, а також допоможе адаптувати освітні програми до нових реалій цифрової ери.

Дослідження трансформації ціннісних орієнтацій у процесі кіберсоціалізації є своєчасним і значущим для розвитку як психологічної науки, так і освітньої практики, оскільки воно допомагає виявити нові тенденції у формуванні особистісних та соціальних цінностей в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження трансформації ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації розглядають вплив цифрових технологій на формування системи цінностей молоді. Зокрема, стрімкий розвиток інформаційних технологій, дистанційне

навчання та доступ до глобальної інформації сприяють новим формам соціалізації та зміні пріоритетів.

Феномен цінностей традиційно широко розглядається, передусім, у філософії, для якої важливою залишається глибока рефлексія над системою цінностей особистості, соціальних груп та суспільства в цілому. Адже саме ціннісні орієнтації виступають фундаментом для розвитку соціальних відносин та формування суспільної структури. Когнітивна підсистема ціннісних орієнтацій формується через відповідні уявлення, які людина має про цінності. Вона включає два рівні: світоглядний і рівень життєвої позиції. Світоглядний рівень охоплює розуміння людиною світу, суспільства та власного призначення, визначаючи її місце в навколишньому середовищі. На рівні життєвої позиції когнітивна підсистема концентрується на уявленнях особистості про своє життя, його ідеальне бачення, поточний стан, цілі та смисли, які надають життю цінність [39].

Проблемою ціннісних орієнтацій з точки зору психологічної науки в різні часи займалися такі вчені, як Г. Балл, І. Бех, М. Борисшевський, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. Панок, С. Рубінштейн, М. Савчин, Т. Титаренко та ін. Ціннісні орієнтації розуміються ними як особливі психологічні утворення, які утворюють певну ієрархічну систему в структурі особистості, відображають суб'єктивне ставлення людини до різних аспектів соціальної системи. Ціннісні орієнтації забезпечують прийняття або відкидання певних життєвих смислів, готовність або неготовність особистості поводитися відповідно до них, формують цільову та мотиваційну програму поведінки. Ціннісні орієнтації є найважливішим елементом структури особистості, зумовлюють спрямованість її соціальної поведінки, суттєво впливають на її стиль мислення, емоційно-мотиваційну сферу. Саме в ціннісних орієнтаціях проявляються результати навчання та виховання, життєвий досвід, світосприйняття та світогляд [1; 2; 8; 35; 39;].

Одним з найважливішим періодів зміни світогляду та ієрархії ціннісних орієнтацій є студентський вік. Дана соціальна група є найбільш сприятливою до

системної трансформації політичних, економічних та суспільних процесів. Саме тому ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти слід розглядати передусім як динамічну систему [35].

Становлення да динаміку ціннісних орієнтацій студентської молоді вивчали О. Блискун, М. Бліхар, Ю. Бохонкова, В. Бочелюк, В. Вакуленко, А. Вініченко, І. Галян, Н. Гарькавець, О. Горбань, Т. Купрій, Т. Лисенко, Г. Ложкін, У. Михайлишин, Л. Овсянкіна, В. Осьодло, О. Сохацька, О. Ткачишина та ін.

Останні дослідження з теми трансформації ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в умовах всеохоплюючої цифровізації акцентують увагу на кількох аспектах. Перший з них пов'язаний з впливом суспільних змін на ціннісну сферу студентів. Так, Н. Щербакова, аналізуючи динаміку цінностей української молоді з точки зору соціально-філософського контексту виділяє концепцію «аномія – евномія», яка полягає в нестабільності або стабільності суспільства як фактору, що впливає на ціннісні орієнтації. Авторка при цьому підкреслює роль громадянської злагоди у формуванні стійких цінностей [39].

Другий аспект полягає в розумінні сучасних трансформацій студентської молоді. У дослідженні О. Горбаня, Т. Купрій і Л. Овсянкіної висвітлено динаміку формування нових ідеологічних та гуманістичних цінностей серед студентів в умовах трансформацій суспільства. Автори наголошують на важливості врахування гендерно-вікових факторів, які впливають на ціннісну і нормативну сферу особистості [10].

Третій аспект враховує соціально-психологічні чинники. О. Ткачишина аналізує процес формування ціннісних орієнтацій у студентів в умовах суспільних трансформацій, акцентуючи увагу на значенні ціннісно-сміслової сфери в адаптації до нових соціальних реалій [35].

Четвертий аспект представлений порівняльним підходом. Дослідження в його межах підкреслюють важливість міжкультурних порівнянь та роль кіберсоціалізації, яка впливає на глобалізацію і трансформацію цінностей серед

молоді. Ключову роль у таких дослідженнях відіграють як теоретичні, так і емпіричні методи аналізу.

Таким чином, роботи вчених вказують на багатофакторність змін у ціннісних орієнтаціях студентів, зокрема під впливом цифрових технологій, соціальних змін і культурних трансформацій.

Питання трансформації стабільності цінностей постійно перебуває у фокусі досліджень українських соціологів, психологів, філософів, політологів і культурологів. У цьому напрямі значний внесок зробили такі пострадянські науковці, як З. Климова, В. Крюков, Н. Лапіна, М. Горбатов, М. Ляхова, Н. Скринько, Є. Головаха, А. Тельнов, А. Ручка, Л. Сокурянська та інші. Наприклад, Є. Головаха у своїх працях досліджував соціокультурні зміни в контексті пострадянського простору, а В. Крюков аналізував динаміку змін ціннісних орієнтацій у суспільстві.

Останнім часом українські вчені зосереджують увагу на лонгitudних дослідженнях, які вивчають зміни в системах цінностей у різних соціальних групах. Ці роботи надають новий погляд на процеси трансформації та адаптації цінностей до сучасних викликів суспільства. Вони представлені в публікаціях, де аналізується вплив соціальних, економічних і культурних змін на особистість та її цінності [10].

А. Вінніченко зазначає, що структура ціннісних орієнтацій здобувачів освіти має значні дисбаланси. У випускників спостерігається слабо виражена мотивація до самоосвіти та самовдосконалення. Їхня ціннісна система значною мірою зосереджена на прагматичних аспектах, що негативно впливає на їхню готовність до професійного розвитку, особливо в умовах зростаючої інтеграції та глобалізації світового простору. Такий підхід обмежує потенціал молоді в адаптації до сучасних викликів і зменшує їхній внесок у соціокультурну динаміку [6].

О. Блискун зазначає, що серед сучасної студентської молоді дедалі частіше спостерігається зростання значення матеріальних факторів у системі їхніх ціннісних орієнтацій. У суспільстві формується тенденція, коли основний

акцент діяльності спрямовується на досягнення матеріальних благ, що спричиняє розвиток споживацької психології. Як наслідок, серед домінуючих рис характеру студентів виявляються прагматизм, егоїзм, корисливість і заздрість [2].

У психологічній науці періодично проводяться дослідження, спрямовані на визначення актуальних ціннісних орієнтацій української студентської молоді. За результатами таких досліджень можна відслідкувати певну динаміку. Так, наприклад, у дослідженні М. Мельничук, яке було проведено у 2020 році за методикою визначення ціннісних орієнтацій М. Рокича, провідними в ієрархії термінальних цінностей були наявність хороших та вірних друзів та активне дієве життя. Вираженість таких ціннісних орієнтацій вказує на важливість інтимно-особистісного спілкування та реалізації себе у різних сферах життя для молодих людей. Це свідчить про те, що юнаки надавали пріоритет значущим міжособистісним взаємодіям і прагнули досягати самореалізації в особистісному та соціальному аспектах. Найменш вираженими термінальними цінностями у студентів тоді виявились матеріально забезпечене життя, любов, розваги та творчість. Провідними інструментальними цінностями у студентів були незалежність, сміливість у відстоюванні власної точки та життєрадісність [20]. У дослідженні Т. Яценко та Г. Шкляєвої, проведеному в 2023 році, цінність взаємодії з іншими людьми у студентів істотно зменшилася, що автори пояснюють тривалою ізоляцією через карантин та війну. Найменш вираженими цінностями виявились щасливе сімейне життя, щастя інших, творчість, упевненість у собі. Натомість значення матеріальних цінностей значно зросло. Відмічено істотне зниження духовних цінностей, важливості сім'ї, здоров'я, краси, творчості й упевненості у собі. Втім, як зауважують самі дослідниці, структура цінностей сьогодні може істотно відрізнятися в залежності від багатьох чинників: регіону, близькості до зони активних бойових дій, безпекова ситуація, того яким чином війна вплинула на них самих або їх родину тощо. Серед інструментальних переважають цінності, що сприяють позитивному життєвому налаштуванню та

внутрішній незалежності як захисної реакції на стресові події. Через це, на думку авторів, втрачається актуальність цінностей самоконтролю, толерантності та широти поглядів [40].

О. Сохацька пов'язує зміну ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді з удосконаленням світоглядної, загальнонаукової і професійної підготовки спеціаліста, з розвитком пізнавальних здібностей, підвищенням активності студента як суб'єкта навчального процесу. Сучасні студенти зазвичай добре розуміють свою соціальну відповідальність, здатні проявляти ініціативу, вміють самостійно розв'язувати суспільно значимі проблеми. В умовах реформування системи вищої освіти, здобувачі повинні краще розуміти її кінцеву мету та цінність. Отже, сама освіта може виступати в ролі ціннісної орієнтації [28].

Швидкий прогрес у сфері комп'ютерних та інтернет-технологій створив основу для виникнення абсолютно нового виміру – віртуального простору (кіберпростору), який функціонує всередині комп'ютерних мереж. Для сучасного суспільства, зокрема для молодого покоління, цей простір перетворився на звичне середовище, що активно впливає на формування їхньої особистості. Процес соціалізації, що передбачає інтеграцію людини в соціальне середовище, її адаптацію в ньому, індивідуалізацію та повноцінну інтеграцію тепер значною мірою залежить від досвіду, набутого у взаємодії з кіберпростором. Сама ж соціалізація поступово зливається з кіберсоціалізацією.

Кіберсоціалізація в наш час перетворюється на унікальну форму традиційного процесу соціалізації, яка полягає в адаптації та набутті соціального досвіду молодшим поколінням у реаліях змішаної реальності. Цей процес охоплює як спонтанні, так і контрольовані форми. У зв'язку з цим ключовим напрямком сучасних наукових досліджень є вивчення ключових впливів кіберсоціалізації на особистість, розробка ефективних способів забезпечення її безпечного перебігу [5; 1717; 19; 31].

Сучасні дослідження доводять, що у процесі кіберсоціалізації під впливом кіберпростору значних змін зазнає когнітивна сфера, зокрема увага та

пам'ять, самосвідомість, емоційна сфера, потребово-мотиваційна сфера, світогляд особистості [15; 18; 23; 29; 32; 38; 47]. Підкреслюється, що вплив кіберпростору на особистість може бути як позитивним, так і негативним. Позитивний вплив зазвичай пов'язаний з відкриттям нових можливостей для розвитку, самовдосконалення, навчання, професійної діяльності, міжособистісного спілкування. Негативний вплив здебільшого пов'язаний з кіберзалежністю, кіберрадикаціями, кіберзлочинністю, кібербулінгом, зміною ідентичності, зниженням самооцінки, виникненням негативних емоційних станів тощо.

Вплив кіберсередовища на ціннісно-смыслову сферу особистості, зокрема ціннісні орієнтації також був предметом досліджень. Здебільшого розглядаються зміни ціннісних орієнтацій в контексті інтернет-залежності [12; 36] або під впливом соціальних мереж [24]. У більшості досліджень, присвячених цій проблемі, зазначається, що людина, яка орієнтована на активність у цифровому середовищі, часто стикається з труднощами у формуванні реальних цілей через нечітке бачення власного майбутнього. Такій особистості важко уявити себе поза межами віртуального простору, адже її увага зосереджена на побудові цифрового іміджу в соціальних мережах, досягненнях у комп'ютерних іграх, розширенні мережі онлайн-знайомств та інших цифрових аспектах. У той же час реальне життя з його викликами та складнощами відсувається на другий план [12].

Як зазначають А. Стьопкін та А. Стьопкіна, молоді активні користувачі Інтернету часто орієнтуються на «цінності статусу», які включають прагнення до лідерства, впливу та авторитету. Це пов'язано як із комфортністю онлайн-простору в повсякденному житті, так і з тим, що досягнення статусу у віртуальному середовищі є простішим і швидшим, ніж у реальному світі. Водночас, підкреслюють автори, існує й позитивний аспект впливу кіберсередовища на ціннісні орієнтації молоді. Інформаційні технології сприяють підвищенню мобільності та комунікабельності молодого покоління, розвивають здатність швидко адаптуватися до змін і опрацьовувати великий

обсяг інформації, поєднуючи це з іншими завданнями. Цей вплив формує нові цінності, світогляд та практичний досвід, що трансформує процес соціалізації молоді. Молоде покоління вирізняється інакшою свідомістю, новими моральними принципами та цінностями, що відрізняють його від попередніх. Однак важливим завданням є виховання критичного ставлення до інформації, яку молодь споживає в інтернеті, та підкреслення значущості духовних і естетичних цінностей, щоб протистояти сумнівним ідеалам, що поширюються у мережі [30].

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми впливу кіберсередовища на ціннісні орієнтації студентської молоді показав, що в сучасній українській психологічній науці бракує ґрунтовних та якісних досліджень цього питання. Здебільшого дана тема розглядається у кваліфікаційних роботах здобувачів вищої освіти та висвітлюється на студентських науково-практичних конференціях. Втім актуальність даної проблеми залишається вкрай високою, оскільки ціннісні орієнтації молоді продовжують стрімко змінюватись як під впливом мінливої соціально-політичної ситуації в країні, так під впливом динамічного цифрового середовища.

Застосування міждисциплінарного підходу, заснованого на інтеграції діалектичного методу та структурно-функціонального аналізу, дозволило детально вивчити особливості ціннісних орієнтацій сучасної української молоді. Це вивчення враховує взаємодію таких протилежностей, як загальне й індивідуальне, теоретичне й практичне, свобода і відповідальність. Системний підхід демонструє, що дисбаланс у ціннісних системах, загострення протиріч між традиційними та сучасними цінностями здатні спричинити деструктивні зміни в ключових соціокультурних інститутах. Це може впливати на суспільну свідомість, сприяти формуванню ментальних криз, духовної дезорієнтації, соціальної безвідповідальності та проявів девіантної поведінки молоді.

Наслідки таких процесів потенційно загрожують загостренням соціальних конфліктів, які можуть виникати як на рівні окремих спільнот, так і

в ширшому, глобальному контексті. Усе це підкреслює важливість забезпечення гармонійного розвитку ціннісної сфери молоді та її інтеграції в сучасне соціальне середовище.

Ця ситуація викликає необхідність поглибленого наукового аналізу та розробки практичних рекомендацій для вдосконалення виховної роботи зі студентською молоддю. Особливу увагу слід приділяти поверненню в ієрархію цінностей таких загальнолюдських моральних принципів, як чесність, доброта і соціальна відповідальність. Це сприятиме відновленню балансу між матеріальними та духовними аспектами у формуванні особистості.

Метою дослідження є вивчення змін, які відбуваються у ціннісних орієнтаціях сучасної студентської молоді під впливом активної взаємодії з кіберпростором, пошук можливих шляхів їх корекції.

У відповідності до мети сформовано **завдання** дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми формування ціннісних орієнтацій молоді під впливом кіберпростору.
2. Розробити програму емпіричного дослідження особливостей ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі взаємодії з кіберпростором.
3. Емпірично дослідити зміни ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації.
4. Розробити комплекс практичних рекомендацій щодо формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі активної взаємодії з кіберпростором.

Об'єктом дослідження є ціннісно-сміслова сфера особистості.

Предметом дослідження є особливості змін ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі застосовано комплекс методів, який включав: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукових джерел з проблеми дослідження, індуктивні та дедуктивні умовиводи); емпіричні (анкетування, тестування); методи

математико-статистичної обробки емпіричних даних (описова статистика, кореляційний аналіз за методом рангової кореляції Спірмена).

Метод тестування реалізовувався за допомогою стандартизованих психодіагностичних методик: методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича в адаптації Д. Леонтьєва – для визначення ієрархії термінальних та інструментальних цінностей особистості; методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій С. Бубнової – для вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності, тест смисложиттєвих орієнтацій Дж. Крамбо та Л. Махолика в адаптації Д. Леонтьєва – для оцінки джерела сенсу життя в минулому, теперішньому та майбутньому.

Наукова новизна дослідження. У роботі вперше виявлено взаємозв'язок між інтенсивністю використання кіберпростору, домінуючими видами діяльності в кіберпросторі, цінностями кіберпростору, ціннісними орієнтаціями та смисложиттєвими цінностями здобувачів вищої освіти; розширено уявлення про структуру ціннісних орієнтацій студентської молоді під впливом кіберпростору; дістало подальшого розвитку питання кіберсоціалізації особистості.

Практична значущість отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані у роботі психологічної служби закладів вищої освіти для пошуку нових методів психологічної підтримки здобувачів вищої освіти; у діяльності практичних психологів психологічних центрів для профілактики інтернет-залежності та формування навичок соціальної взаємодії в цифровому середовищі; в освітньому процесі закладів вищої освіти для розробки організаційно-виховних заходів та коригування навчальних програм та підготовки здобувачів до викликів професійної діяльності.

Публікації автора за темою дослідження.

Татьянчиков А.О. Трансформація ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації. Інформаційне суспільство і Природа: вектори

взаємовпливу: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Кривий ріг, 21-22 листопада 2024 року).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, що містить 47 найменувань, додатків. Основний зміст роботи викладено на 59 сторінках та проілюстровано 7 рисунками та 5 таблицями. Повний обсяг роботи становить 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДИКО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ

1.1. Характеристика етапів дослідження

У сучасну епоху стрімкого розвитку цифрових технологій процес кіберсоціалізації суттєво впливає на формування ціннісних орієнтацій молоді, зокрема здобувачів вищої освіти. Цифрове середовище, особливо соціальні мережі, змінює традиційні підходи до соціалізації, формуючи нові пріоритети, поведінкові моделі та світогляд. У цьому контексті вивчення структури ціннісних орієнтацій студентів є важливим для розуміння того, як вплив кіберпростору визначає їх життєві установки, мотивацію та адаптацію до реального і віртуального світу. Дане дослідження спрямоване на аналіз ключових тенденцій та особливостей трансформації цінностей у процесі кіберсоціалізації.

Розв'язання проблеми, пов'язаної з вивченням структури ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації, передбачала проведення емпіричного дослідження, яке охоплювало кілька ключових етапів.

На першому, підготовчому, етапі дослідження було здійснено теоретичний аналіз існуючих підходів до визначення ціннісних орієнтацій, їх класифікації та змін у контексті впливу цифрових технологій. Особливу увагу приділено взаємозв'язку між кіберсоціалізацією та трансформацією ціннісних пріоритетів молоді, зокрема здобувачів вищої освіти.

Результатом наукової рефлексії означеної проблеми стало розуміння того, що кіберсоціалізація є не лише важливим етапом розвитку сучасної особистості, але й складним, багатогранним процесом, який впливає на всі аспекти соціального становлення індивіда. Вона визначає характер ціннісних орієнтацій, формує світоглядні установки і значною мірою впливає на

особистісну ідентичність. Виявлено, що цифрове середовище виступає як простір можливостей, але одночасно створює ризики, пов'язані із спрощенням міжособистісних комунікацій, викривленням соціальних норм та пріоритетів.

Такий вплив особливо помітний у молодіжному середовищі, де кіберсоціалізація активно змінює традиційні процеси соціалізації, сприяючи появі нових форм взаємодії та самореалізації. Це підкреслює необхідність подальшого вивчення специфіки формування цінностей і свідомості в умовах цифрового світу, а також розробки рекомендацій для гармонізації цього процесу.

Отже, у процесі аналізу наукових джерел та наявної інформації на тематичних інтернет-ресурсах, ми переконалися, що кіберсоціалізація значно впливає на ціннісні орієнтації молоді, проте наявних досліджень у цій сфері недостатньо для формування повного уявлення про характер цих змін. Більшість наукових праць зосереджена на загальних теоретичних аспектах впливу цифрового середовища, тоді як якісні емпіричні дослідження, спрямовані на вивчення конкретних змін у ціннісних пріоритетах здобувачів вищої освіти, залишаються поодинокими. Зокрема, бракує систематичних даних про те, як кіберсоціалізація сприяє трансформації традиційних цінностей, таких як сім'я, освіта чи культура, а також про формування нових цінностей, зосереджених на досягненнях у цифровій сфері. Необхідність емпіричних досліджень зумовлена важливістю отримання об'єктивної інформації, яка дозволить зрозуміти специфіку цих змін, їхні тенденції та можливі наслідки для майбутнього суспільства.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали: аксіологічний підхід до вивчення ціннісних орієнтацій (А. Франкл, М. Рокич); діяльнісний підхід до ціннісних орієнтацій (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Б. Ананьєв); соціологічний підхід до формування системи ціннісних орієнтацій (Е. Дюркгейм, М. Вебер, Т. Парсонс); психологічні положення про сутність особистості (С. Максименко, Н. Чепелева та ін.); психодинамічний підхід до вивчення особистісної ідентичності (Е. Джекобсон, Е. Еріксон, О. Кернберг,

Х.Кохут, М. Малер, Х. Хартман); положення соціалізації особистості (Г. Андрєєва, Л. Орбан-Лембрик, А. Мудрик, В. Крисько, Л. Столяренко, І. Татьянчикова, О. Хохліна та ін.); розуміння сутності та основні аспекти кіберсоціалізації особистості (Г. Солдатова, О. Богач, В. Плєшаков, О. Войскунський, О. Мальцева, Дж. Сулер, М. Кастельс та ін.); концепція гіпермедійного середовища (М. Маклюєн, Г. Міллер); положення про самосвідомість як основу становлення особистості (Л. Виготський, С. Рубінштейн, І. Бех, А. Маслоу, К. Юнг, В. Мерлін, Ж. Намазбаєва, Н. Макарчук та ін.).

Також на підготовчому етапі було визначено та обґрунтовано показники, які досліджувались на наступному, емпіричному, етапі. Визначено емпіричні методи для їх дослідження. В якості показників особливостей ціннісно-сислової сфери було обрано ієрархію інструментальних та термінальних цінностей (самостійне ранжування випробовуваними конкретних запропонованих цінностей), реальна структура ціннісних орієнтацій в реальних умовах життєдіяльності (визначається на основі відповідей на нейтральні запитання), смисложиттєві орієнтації у минулому, теперішньому, майбутньому (джерело сенсу життя особистості).

Для визначення взаємозв'язку ціннісних орієнтацій з особливостями кіберсоціалізації та інтенсивністю включення здобувачів до кіберпростору було обрано такі показники як: ієрархія основних видів діяльності та інтенсивності їх використання в кіберпросторі (ранжування переліку випробовуваними) та ієрархія цінностей у кіберпросторі (ранжування переліку випробовуваними).

Після визначення показників дослідження, були підібрані психодіагностичні методики (для діагностики ціннісних орієнтацій) та розроблена анкета (для діагностики особливостей використання кіберпростору та вивчення системи його цінностей).

Даний етап також включав розробку та апробацію методичних інструментів для збору даних, таких як анкети, бланки методик, електронні

форми для дистанційного збору даних. Методики були адаптовані до особливостей цифрового середовища, в якому відбувається їх реалізація.

На другому, емпіричному, етапі дослідження ми ставили за мету визначити структуру ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в залежності від особливостей та інтенсивності використання кіберпростору, а також інших додаткових чинників.

Конкретними завданнями емпіричного етапу дослідження стали:

- ~ вивчення інтенсивності використання кіберпростору (інтернет-простору) та його найбільш популярних видів діяльності в ньому серед здобувачів;
- ~ вивчення ієрархії цінностей здобувачів у кіберпросторі (що саме являє для них найбільшу цінність);
- ~ вивчити ієрархію інструментальних та термінальних цінностей здобувачів, зіставити її з особливостями використання кіберпростору;
- ~ вивчити структуру ціннісних орієнтації здобувачів у реальних життєвих умовах, зіставити її з особливостями використання кіберпростору;
- ~ вивчити особливості смисложиттєвих орієнтації здобувачів, встановити джерела життєвого сенсу у минулому, теперішньому та майбутньому, зіставити результати з особливостями використання кіберпростору.

Для реалізації поставлених завдань, була сформована репрезентативна вибірка дослідження. Вибірку склали 63 особи – здобувачі I, IV курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та I, II курсів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Всі здобувачі навчаються у Національному університеті «Одеська юридична академія» за спеціальністю «Психологія». Віковий склад вибірки становить 17 – 54 рік. Розподіл кількості здобувачів за курсами, віком та статтю наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Кількісні характеристики вибірки дослідження

Курс навчання	Кількість здобувачів	Чоловіки	Жінки	Вікова група, років
1 курс	18	-	18	17-18 (Мо=17)
4 курс	26	2	24	19-21 (Мо=20)
1 курс магістри	8	-	8	21
2 курс магістри	11	2	9	22-54 (М=39; Ме=37)
Всього:	63	4	59	17-54 (М=23; Ме=20)

Примітка: М – середній вік вікової групи (середнє арифметичне); Мо – мода віку (вік, який зустрічається в групі частіше всього); Ме – медіанний вік вікової групи (50% вікової групи до медіани, 50% - після).

Ми обирали склад вибірки, виходячи з наступних міркувань. Здобувачі I курсу – наймолодші представники студентської молоді (17 – 18 років), який в поточному році здобули повну загальну середню освіту. Останні 4 роки (8-11 класи) вони здебільшого навчалися в дистанційному форматі, відповідно кіберпростір, онлайн-спілкування дуже сильно вплинуло на процес їхньої соціалізації, охопивши такі важливі її стадії як індивідуалізація та інтеграція у суспільство. Система їх цінностей формувалася під впливом карантинних обмежень та воєнного стану в країні. Вони на значний час були позбавлені можливості повноцінного та тривалого реального міжособистісного спілкування.

Здобувачі IV курсу (21-22 роки, переважній більшості 20 років) застали перехід на дистанційні форми навчання та взаємодії вже в 11 класі, безпосередньо перед початком навчання у закладі вищої освіти. Стадія індивідуалізації соціалізації таких здобувачів ще відбувалась за умов реальної міжособистісної взаємодії. Більша частина їх періоду навчання пройшла у змішаному форматі (університет забезпечував можливість безпечного аудиторного навчання при збереженні можливості дистанційного). Серед даних

здобувачів найбільша кількість осіб, які виїхали за кордон та продовжують навчатись дистанційно. Здобувачі цієї категорії завершують навчання на першому рівні вищої освіти, багато з них вже ведуть практичну діяльність в межах своєї професії. Тож їх ціннісні орієнтації ймовірно вже відрізняються від ціннісних орієнтацій студентів I курсу.

Здобувачі I курсу магістратури (всім здобувачам 21 рік) долучилися до дистанційних форм навчання вже у закладі вищої освіти. Серед таких здобувачів також багато тих, хто виїхав за кордон. Дані здобувачів мають вищу освіту за першим (бакалаврським) рівнем, багато з них вже працюють з фахом. Здебільшого вони вже визначились з тим, чим саме вони будуть займатися в межах своєї професії.

Здобувачі II курсу магістратури являють собою найбільш широку та неоднорідну вікову категорію (22-54 роки). Середній вік представників цієї групи складає 39 років, медіанний – 37 років. Серед них є ті здобувачі, які навчаються в магістратурі відразу після завершення навчання на бакалаврському рівні вищої освіти, є ті, хто вже має вищу освіту рівня магістра за іншою спеціальністю та багато років веде професійну діяльність. Серед даних здобувачів багато людей, які вже мають сім'ї, виховують дітей, мають суттєві досягнення в професійній діяльності. Багато з них пережили певні травмуючі ситуації та навчилися жити заново. Вищу психологічну освіту вони здобувають також з різних причин: для потреб професійної діяльності, для самореалізації, для кращого розуміння себе та взаємин у своїй сім'ї, для допомоги собі та іншим у кризових та екстремальних ситуаціях, для зміни професії тощо. Відповідно система ціннісних орієнтацій в них повинна суттєво відрізнятися від інших представників вибірки. Здебільшого їх цінності формувалися ще до всебічної цифровізації, але зараз теж знаходиться під її суттєвим впливом.

Гендерний розподіл вибірки є дуже неоднорідним. У дослідженні прийняло участь лише 4 чоловіки та 59 жінок. Це пояснюється тим, що на

спеціальності «Психологія» здебільшого навчаються саме жінки. На I курсі є здобувачі чоловіки, але вони не виявили бажання долучитися до дослідження.

На другому етапі дослідження ми здійснювали збір емпіричних даних на вибірці. Опитування та діагностика здійснювались у дистанційному форматі за допомогою сервісу Google Forms, у якому попередньо були створені електронні форми для анкети та кожної з методик дослідження. Дослідження проводилось в умовно анонімному форматі. Для ідентифікації випробовуваних в автоматичному режимі електронною формою збирались адреси електронної пошти. Це було необхідно для зіставленні результатів різних методик та анкети, а також для здійснення математико-статистичної обробки емпіричних даних. Усі респонденти були повідомлені про процедуру дослідження, її мету та надали згоду на обробку їх психодіагностичних та анкетних даних з умовою їх нерозголошення третім особам. Відповідно до цього результати дослідження подаються нами та оприлюднюються анонімно.

Для врахування додаткових чинників, які можуть бути важливими в дослідженні ми збирали такі анкетні дані як: вік, стать, курс навчання. Це дало змогу поділити вибірку на окремі кластери з метою більш глибокого аналізу ціннісних орієнтації та їх зв'язку з кіберпростором.

Даний етап також передбачав кількісну обробку отриманих емпіричних даних. Первинні кількісні дані збирались та систематизувались за допомогою сервісу Google Таблиці, після чого оброблялись за процедурами, описаними в конкретних методиках, у табличному процесорі Microsoft Excel. Отримані результати піддавались якісній обробці, інтерпретації та подальшій статистичній обробці методами математичної статистики за допомогою комп'ютерного програмного пакету IBM SPSS Statistic.

На третьому, інтерпретаційному, етапі було здійснено ґрунтовний аналіз та інтерпретацію отриманих кількісних та статистичних результатів. Інтерпретація отриманих даних передбачала їх співвіднесення з власними гіпотезами та розумінням означеної наукової проблеми, власним професійним досвідом, наявними теоретичними концепціями та результатами інших

досліджень схожої проблематики, її окремих складових, що дало змогу впевнитись у достовірності отриманих даних.

При інтерпретації результатів дослідження увага приділялася визначенню ключових цінностей, які формуються під впливом віртуального середовища, таких як прагнення до самовираження, статусності, автономності, а також впливу кіберсередовища на їх структуру.

На четвертому, практичному етапі, дослідження, на основі проведеного емпіричного дослідження, було розроблено комплекс практичних рекомендацій, спрямованих на корекцію ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти, які можуть зазнавати негативних змін під впливом кіберпростору, а також на формування правильних життєвих орієнтації засобами кіберпростору. Основна мета даних рекомендацій полягає у створенні умов для гармонійного розвитку особистості здобувачів вищої освіти, збереження їхньої психологічної стійкості та формування позитивних ціннісних установок. Рекомендації були розроблені з урахуванням особливостей сучасного інформаційного середовища та включають заходи щодо підвищення критичного мислення, інформаційної грамотності, а також створення безпечного кіберпростору для навчання та самореалізації.

1.2. Психодіагностичний інструментарій дослідження

Для дослідження виділених на підготовчому етапі показників емпіричного дослідження використовувались методи анкетування та тестування.

Метод анкетування передбачав розробку анкети для вивчення особливостей використання здобувачами кіберпростору та здійснення опитування за допомогою неї.

В основу анкети було покладено два запитання. Перше: «На що Ви зазвичай витрачаєте час у кіберпросторі?», яке містило 11 варіантів, які

випробовувані мали проранжувати від 1 до 11 в залежності від того, скільки часу вони зазвичай витрачають на кожний вид діяльності, де 1 - це найбільше часу, 11 - найменше часу. Варіанти відповіді, які пропонувались: спілкування, скролінг соціальних мереж, підготовка до навчальних занять, пошук інформації, перегляд новин, перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики, ігри, читання електронних книг, навчання та самоосвіта, робота / професійна діяльність, ведення блогу.

Друге запитання анкети: «Що для Вас є найбільш цінним у кіберпросторі?» містило 9 варіантів відповіді, які випробовувані мали проранжувати від 1 до 9, де 1 – це найбільш значущі, 9 – найменш значущі. Варіанти відповіді: самоствердження, самореалізація, самовираження, анонімність, доступність інформації, отримання нових знань, безкарність, спілкування, бути тим, ким хочеш.

Анкета також містила запитання щодо анкетних даних випробовуваних: стать, вік, курс навчання. Приклад анкети наведено у Додатку А.

Для діагностики ієрархії інструментальних та термінальних цінностей здобувачів використовувалась методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича в адаптації Д. Леонтьєва [21].

Методика призначена для прямого ранжування двох переліків цінностей та містить – термінальних та інструментальних. Термінальні цінності являють собою переконаність, що певна кінцева мета існування конкретної людини варта, щоб до неї прагнути; інструментальні – переконаність, що певний образ дії або особистісні якості мають переваги в будь-якій ситуації. Даний класифікація розділяє цінності особистості на цінності-цілі та цінності-засоби.

Випробовуваному пропонується два списки цінностей (по 18 у кожному). Кожній цінності випробовуваний має присвоїти ранговий номер від найбільш значущої (1) до найменш значущої (18). Спочатку пропонується перелік термінальних, а потім інструментальних цінностей. Перелік цінностей наведений у Додатку Б.

Аналізуючи структуру ієрархії цінностей, важливо враховувати критерії, за якими випробовуваний групує їх у певні змістовні категорії. Наприклад, цінності можуть бути розділені на конкретні й абстрактні, на цінності, пов'язані з професійною реалізацією, або з особистим життям. Інструментальні цінності можуть класифікуватися за такими групами, як етичні цінності спілкування, цінності, орієнтовані на діяльність, індивідуалістичні чи конформістські цінності, а також цінності самоствердження або прийняття інших. У випадку, якщо закономірності відсутні, це може свідчити про несформовану систему цінностей у респондента або про недостатню відвертість його відповідей.

При кількісній обробці результатів методики ми підраховували суму рангів за кожною цінністю з обох груп окремо. Найбільшу суму розглядали як найбільш значущу в даній категорії осіб цінність, найменшу суму – відповідно найменш значущу цінність.

Для вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності використовувалась методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій С. Бубнової [11]. Методика вирізняється акцентом на співвідношенні цінностей із різними аспектами самореалізації. Це дає змогу глибше аналізувати структуру ціннісних орієнтацій людини. До ключових елементів ціннісно-сислової сфери, які розкривають життєву проблематику особистості, належать життєві цілі, індивідуальні цінності, смислові установки, а також інтегральний феномен — сенс життя. Методика допомагає оцінити рівень розвитку духовно-професійних, суспільно-соціальних, сімейних, індивідуалістичних і вищих цінностей, які важливі для майбутніх правознавців.

Методика складається з 66 запитань. Завдання випробовуваного — відповісти на кожне із них, обираючи «так» або «ні». На виконання завдання відводиться 15-20 хвилин. Результати даного тесту вносяться в таблицю та діляться на 11 узагальнених цінностей:

- 1) приємне проведення часу, відпочинок;
- 2) високий матеріальний добробут;

- 3) пошук і насолода прекрасною;
- 4) допомога та милосердя до інших людей;
- 5) кохання;
- 6) пізнання нового у світі, природі, людині;
- 7) високий соціальний статус та управління людьми;
- 8) визнання та повага людей, вплив на оточуючих;
- 9) соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві;
- 10) спілкування;
- 11) здоров'я.

Ступінь виразності кожної з вище перерахованих ціннісних орієнтацій підраховується шляхом підрахунку відповідей «так» у відповідності до ключа методики. За результатами методики будується графічний профіль, який демонструє ступінь вираженості кожної з одинадцяти ціннісних орієнтацій по 6-бальній шкалі.

Для оцінки джерела сенсу життя в минулому, теперішньому та майбутньому використовувався тест смисложиттєвих орієнтацій Дж. Крамбо та Л. Махолика в адаптації Д. Леонтьєва [33; 34]. Тест дозволяє оцінити джерело смислу життя, який людина може знайти у майбутньому (цілі), теперішньому (процес) чи минулому (результати), а також у поєднанні цих трьох складових. Тест є адаптованою версією методики «Ціль у житті» (Purpose-in-Life Test, PIL) Джеймса Крамбо та Леонарда Махолика. Методика базується на теорії прагнення до смислу та логотерапії Віктора Франкла і має на меті емпірично підтвердити окремі положення цієї теорії.

Згідно з концепцією авторів тесту, осмисленість життя визначається наявністю життєвих цілей, задоволенням від їх досягнення, а також впевненістю у власній здатності ставити ці цілі, обирати з доступних завдань і досягати результатів. Важливим є співвідношення цілей із майбутнім, емоційної насиченості — із теперішнім, а задоволення — із минулим.

Адаптована Д. Леонтьєвим методика включає загальний показник осмисленості життя та п'ять субшкал, які охоплюють три аспекти

смісложиттєвих орієнтацій – життєві цілі (цілі), насиченість життя (процес) та задоволеність самореалізацією (результат) і два аспекти локусу контролю – контроль над собою (локус контролю – Я) та контроль над життям (локус контролю – життя).

Методика складається з 20 пар протилежних тверджень, які відображають різні аспекти смислу життя особистості. Завдання випробовуваних – обрати одне з тверджень, яке, на їх думку, більше відповідає дійсності та відмітити рівень впевненості від 1 до 3 в сторону того чи іншого полюсу, де 3 – максимальна згода, 1 – мінімальна згода. Оцінка «0» обирається, якщо на думку випробовуваного обидва твердження однаково вірні.

Обробка результатів здійснюється шляхом сумування числових значень для всіх 20 тверджень, попередньо приписавши відповідям (3 2 1 0 1 2 3) бали від 1 до 7 у зростаючій послідовності на твердження 1, 3, 4, 8, 9, 11, 12, 16, 17 та у спадаючій послідовності – твердженням 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 19, 20. Підсумкові бали за кожною з п'яти субшкал обчислюються у відповідності до ключа методики (на кожную субшкалу окремий набір тверджень). Загальний показник осмислення життя підраховується як сума балів за всіма 20 твердженнями.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ

2.1. Результати дослідження взаємодії здобувачів з кіберпростором

Дослідження особливостей ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в умовах сучасного цифрового середовища та передбачало низку етапів. На першому етапі ми ставили за мету дослідити як здобувачі різних курсів та різної вікової категорії залучені до процесу кіберсоціалізації, для яких цілей та з якою інтенсивністю вони використовують інтернет-середовище, які його характеристики та можливості є найбільш цінними для них. Для цього ми використовували спеціально розроблену анкету (див. Додаток А). Перше запитання анкети передбачало ранжування 11 повсякденних видів діяльності у кіберпросторі за інтенсивністю їх використання. Це дало можливість побудувати індивідуальний профіль використання інтернету для кожного респонденту. На основі отриманих балів (від 1 до 11) ми знайшли середнє значення для кожного виду діяльності та побудували узагальнений профіль використання інтернету здобувачами різних курсів (див. рис. 2.1).

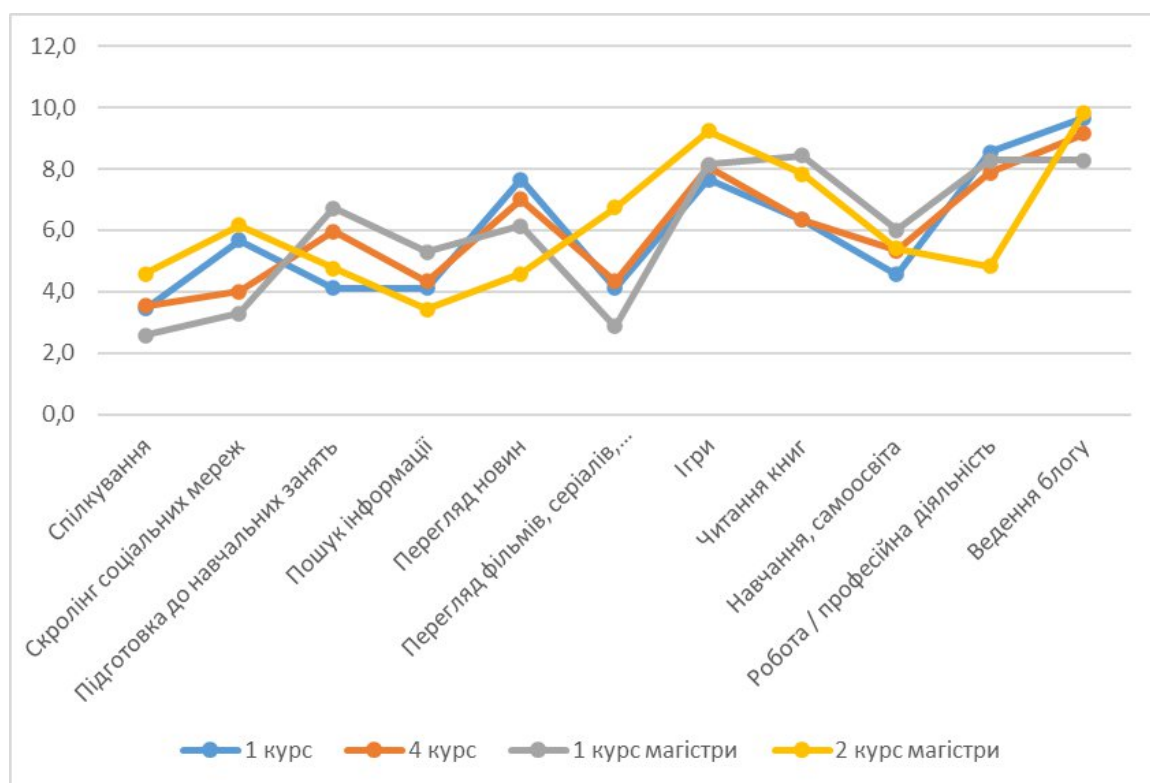

Рис. 2.1. Профіль використання інтернету здобувачами вищої освіти (пріоритет використання: 1 – найвищий, 11 – найнижчий)

Як показують дані графіка, здобувачі 1 курсу здебільшого витрачають час в інтернет-просторі на спілкування, підготовку до навчальних занять, пошук інформації, перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики та значно менше – на перегляд новин, ігри. Найнижчий пріоритет мають робота/професійна діяльність та ведення блогу. Це є логічним, враховуючи, що студенти дуже рідко займаються активною професійною діяльністю на 1 курсі, а активно ведуть блоги лише деякі з них.

У здобувачів 4 курсу розподіл часу в кіберпросторі дещо змінюється. Вони так само мають спілкування найвищим пріоритетом, але другим слідує скролінг соціальних мереж. Як виявилось здобувачі 4 курсу приділяють соціальним мережам значно більше часу, ніж здобувачі 1 курсу. Цікаво, що підготовці до навчальних занять, здобувачі 4 курсу приділяють значно менше часу. Так само, як і здобувачі 1 курсу, вони багато часу витрачають на пошук інформації та на перегляд розважального контенту (фільмів, серіалів, музики).

Вони також мало переглядають новини (хоча більше ніж здобувачі 1 курсу) та грають в ігри приблизно з тією ж інтенсивністю. Найменше вони приділяють уваги в інтернет-просторі професійній діяльності та веденню блогу (хоча за обома показниками результати вище ніж у здобувачів 4 курсу).

Профілі здобувачів-магістрів подекуди значно відрізняються, що добре видно на графіку. Особливо це стосується магістрів 2 курсу. Магістри 1 курсу найвищим пріоритетом ставлять спілкування (значно вищим за студентів 1, 4 курсу), а магістри 2 курсу – пошук інформації. Пріоритет спілкування в них нижче за всі інші категорії здобувачів. Магістри 1 курсу більше за всі категорії здобувачів переглядають розважальний контент, а магістри 2 курсу – менше за всіх. Також здобувачі 2 курсу магістратури приділяють значно більше часу роботі та професійній діяльності. Така різниця профілів звісно пояснюється тим, що переважна більшість здобувачів 2 курсу магістратури люди, які ведуть активну професійну діяльність, мають родини, виховують дітей, та їх вік значно відрізняється від трьох інших категорій (медіанний вік 37 років).

Для всієї вибірки пріоритетність видів діяльності в кіберпросторі така (від найвищого до найнижчого): спілкування, пошук інформації, перегляд фільмів, (серіалів, прослуховування музики), скролінг соціальних мереж, навчання (самоосвіта), підготовка до навчальних занять, перегляд новин, читання електронних книг, робота / професійна діяльність, ігри, ведення блогу. Ця послідовність розрахована на основі суми виділених рангів за всією вибіркою (що дещо відрізняється від середніх значень). Пріоритетність видів діяльності у здобувачів за виділеними групами, розраховані даним способом, представлені у додатку В.

Друге запитання анкети передбачало ранжування найбільш значущих для здобувачів можливостей, які надає їм кіберпростір, так званих цінностей кіберпростору (див. рис. 2.2).

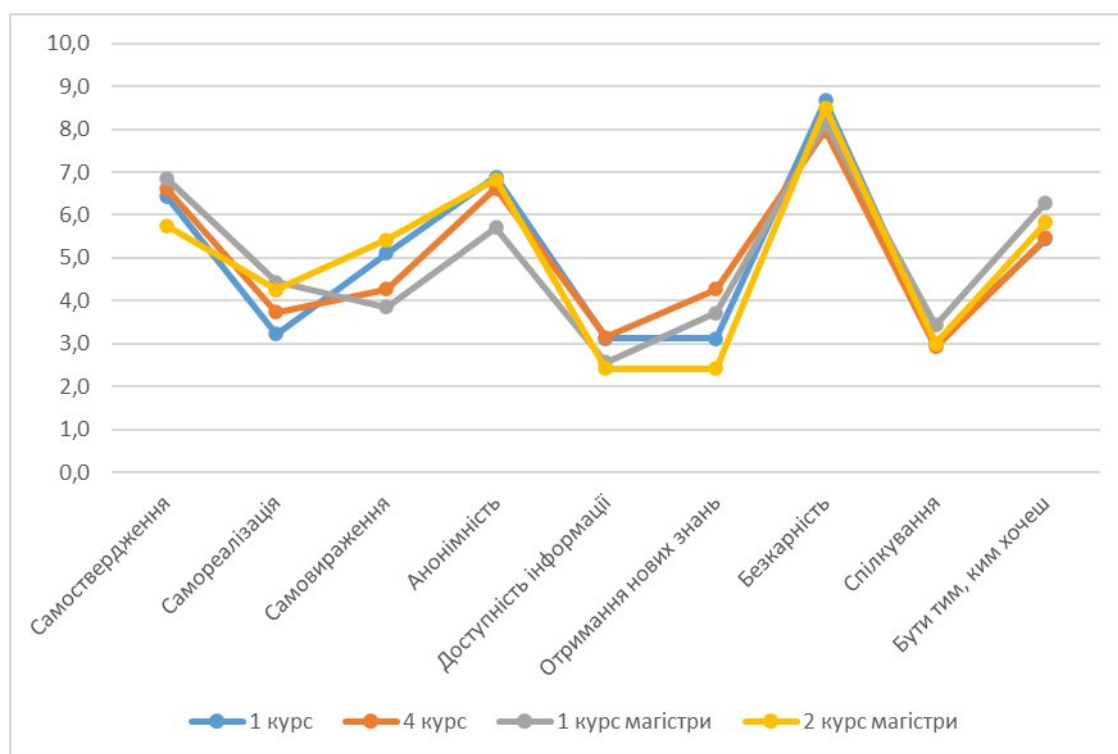

Рис. 2.2. Пріоритет цінності для здобувачів можливостей кіберпростору

Як видно з графіка, розподіл пріоритетів між цінностями кіберпростору є приблизно однаковим у всіх здобувачів з невеликими варіаціями. Найвища цінність кіберпростору полягає для них доступності інформації та можливості отримання нових знань, можливості спілкуватися. Спілкування на відстані є особливо цінним для здобувачів в умовах сьогоденні, коли люди часто перебувають у тривалій розлуці з огляду на ситуацію в Україні. Слід відмітити, що для здобувачів 4 курсу можливість отримання нових знань не є найвищою цінністю у кіберпросторі, її випереджає цінність самореалізації. Самовираження є більш цінним для здобувачів 1 курсу магістратури, ніж у здобувачів 1 курсу та магістрів 2 курсу.

Найменш цінними для всіх здобувачів є безкарність (найбільший викид у бік низького пріоритету), можливість залишатися анонімним та можливість самоствердження.

Послідовність пріоритету цінностей кіберпростору для всіх здобувачів, які приймали участь в дослідженні, розрахована на основі сум визначених рангів, виглядає наступним чином: доступність інформації, спілкування,

отримання нових знань, самореалізація, самовираження, можливість бути тим, ким хочеш, самоствердження, анонімність, безкарність. Послідовність пріоритету цінностей для різних курсів, отриманих даним способом, представлена у Додатку Д.

Таким чином, на результати дослідження взаємодії здобувачів вищої освіти з кіберпростором показали, що всі респонденти без виключення активно використовують інтернет та сучасні інформаційні технології, активно взаємодіють з кіберпростором. Всі вони активно залучені до процесу кіберсоціалізації, але з тією різницею, що у здобувачів 1, 4 курсу та 1 курсу магістратури (виходячи з вікової категорії) кіберсоціалізація відбувається в нерозривній єдності з традиційною соціалізацією. Такі молоді люди соціалізуються в соціумі під значним впливом кіберпростору та одночасно соціалізуються в самому кіберпросторі, приймаючи його норми та правила (кіберсоціалізація у вузькому розумінні [31]). Межі реального та кіберпростору для них стрімко зникають, вони все більше переносять норми та правила поведінки із віртуального світу в реальний. Кіберпростір для них – це простір для спілкування, самореалізації та самовираження, сховище доступної інформації. Щодо цінностей, пов'язаних з отриманням нових знань, то вони набувають максимального значення на 1 курсі, потім їх значення знижуються та повторно зростають вже в зрілому віці, у процесі професійної діяльності.

Що стосується здобувачів 2 курсу магістратури, то вони залучаються до процесу кіберсоціалізації дещо по-іншому. Представники даної групи пройшли низку стадій традиційної соціалізації та на поточному етапі перебувають на професійному її етапі. Вони кіберсоціалізуються здебільшого у вузькому сенсі цього поняття, засвоюючи норми та правила взаємодії в кіберпросторі як принципово нові, переносячи у віртуальний світ досвід реальної соціальної взаємодії. Найбільш вираженими цінностями, пов'язаними з кіберпростором, в них є отримання нових знань та саморозвиток, а також підтримання соціальних контактів.

Для більш повної оцінки ціннісних орієнтації та їх змін в умовах сучасності, необхідним є дослідження їх структури за допомогою стандартизованих психодіагностичних методів. Отримані результати проаналізовані в наступному параграфі роботи.

2.2. Результати дослідження ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти

Наступним етапом нашого емпіричного дослідження стало вивчення структури ціннісних орієнтації здобувачів вищої освіти. Цей етап передбачав як самостійне осмислення, рефлексію та розстановку пріоритетів цінностей, так і визначення реальної структури ціннісних орієнтацій на основі відповідей на нейтральні запитання тестової методики. Ціннісні орієнтації здобувачів були пов'язані з ієрархією життєвих смислів та з особливостями взаємодії з кіберпростором, його цінностями, визначеними на попередньому етапі.

Ієрархія цінностей здобувачів визначалась за методикою М. Рокича в адаптації Д. Леонтьєва. Дана методика дозволила окремо побудувати профіль термінальних та інструментальних цінностей (цінностей-цілей та цінностей засобів). Згідно процедури методики випробовувані повинні самі визначити свою ієрархію з 18 термінальних та з 18 інструментальних цінностей шляхом ранжування.

Розглянемо спочатку профіль середніх оцінок термінальних цінностей для кожної з визначених підгруп вибірки (див. рис. 2.3).

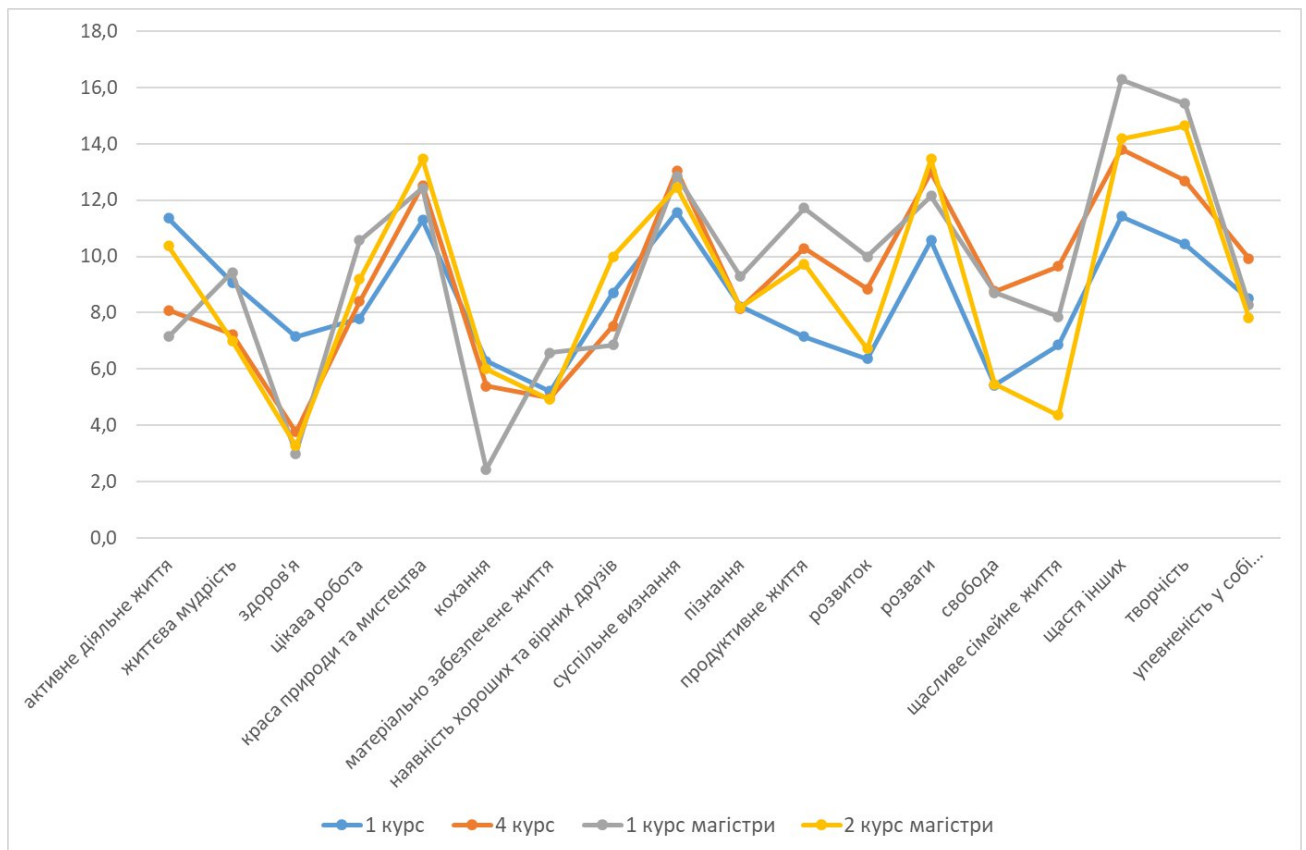

Рис. 2.3. Ієрархія термінальних цінностей здобувачів вищої освіти

Як показує графік, термінальні цінності здобувачів різних курсів дещо різняться між собою, особливо на його правій половині. Методика передбачає виділення трьох груп цінностей за показником значущості для особистості в залежності від отриманих рангів: вподобані, значущі цінності (ранг 1-6), індиферентні, байдужі цінності (ранг 7-12), цінності, що відкидаються, незначущі (ранг 13-18). Для здобувачів 1 курсу в категорію значущих цінностей потрапляють матеріально забезпечене життя та свобода. Цінність кохання знаходиться на межі значущих та байдужих цінностей. Найменш значущими цінностями є активне діяльне життя, краса природи та мистецтва, суспільне визнання та щастя інших. Хоча дані цінності й отримали найнижче місце в ієрархії, все ж вони відносять скоріше до байдужих, індиферентних цінностей.

Для здобувачів 4 курсу значущими цінностями є здоров'я, матеріально забезпечене життя, кохання, незначущими – краса природи та мистецтва, суспільне визнання, розваги, щастя інших, творчість. Всі інші відносяться до категорії байдужих цінностей.

Для здобувачів 1 курсу магістратури найбільшою цінністю є кохання (з великим відривом від інших категорій здобувачів) та здоров'я. Незначущими цінностями є краса природи та мистецтва, суспільне визнання, розваги (на межі з байдужими), щастя інших (з великим стрибком вниз ієрархії) та творчість.

Здобувачі 2 курсу магістратури найвище оцінюють цінність здоров'я, щасливе сімейного життя (єдина категорія зі значущістю цієї цінності), матеріально-забезпечене життя, свобода, кохання. Незначущими цінностями для них є суспільне визнання, розваги, щастя інших, творчість. Такий результат є прогнозованим враховуючи вікову категорію та життєвий досвід даних здобувачів.

Отже, аналізуючи всі чотири профілі, можна зробити висновок, що найбільш значущими цінностями сьогодні є здоров'я (ресурс, який стає особливо важливим в сучасних складних умовах), матеріально забезпечене життя (ще один потужний ресурс, визначальне значення якого добре усвідомлюється молодими як молодими людьми, так і людьми зрілого віку), кохання та свобода (для наймолодших та найстарших здобувачів). Відмічається зниження цінності щасливого сімейного життя, особливо в категорії здобувачів, яка за віком є до нього найближчою (20-21 рік). У всіх здобувачів найнижчі сходинки в ієрархії займає щастя інших, що є не дуже гарною тенденцією як до професії психолога. В профілях ієрархії цінностей здобувачів чітко простежується егоцентризм та фокусування на власних інтересах.

Аналіз ієрархії інструментальних цінностей здобувачів дозволив визначити цінності-засоби, які найбільше застосовуються ними для досягнення своїх цілей (див. рис. 2.4).

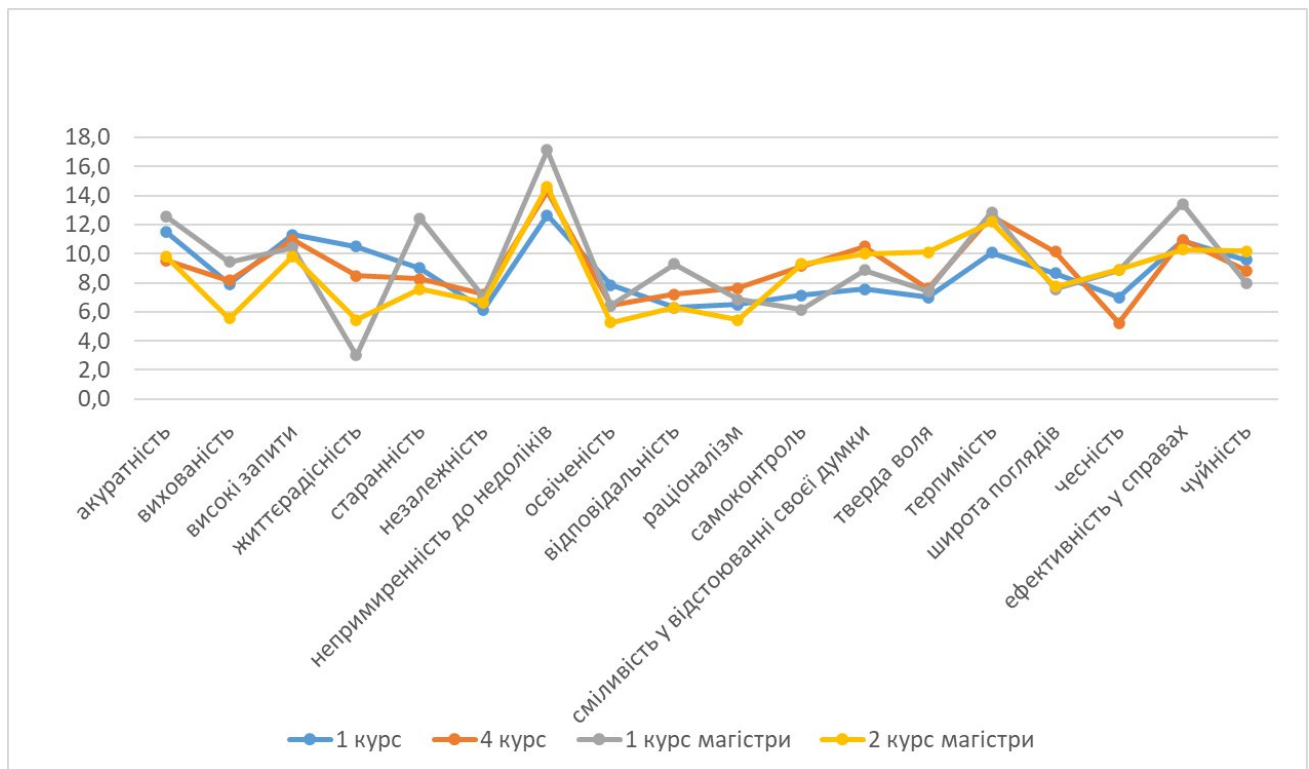

Рис. 2.4. Ієрархія інструментальних цінностей здобувачів вищої освіти

Як показує графік, для здобувачів 1 курсу важко виділити найбільш значущі та незначущі цінності. Переважно всі вони лежать в зоні байдужих, отже немає однозначної тенденції в той чи інший бік. Найбільш значущою цінністю для досягнення цілей можна визначити незалежність (що корелює з термінальною цінністю свободи), найменш значущою – непримиренність до своїх та чужих недоліків та акуратність. Це означає, що наймолодші здобувачі дуже спокійно відносяться як до своїх недоліків, так і недоліків інших, схильні приймати себе та інших такими як є. Вони також не відрізняються надмірною акуратністю та охайністю, воліють не звертати на це увагу. Вони більше за інших цінують терпимість та сміливість у відстоюванні власної думки.

Здобувачі 4 курсу більше цінують освіченість та чесність, найменше – непримиренність до недоліків та терпимість. В іншому їх результати схожі з результатами здобувачів 1 курсу.

Здобувачі 1 курсу магістратури найбільше цінують життєрадісність та самоконтроль, найменше - непримиренність до недоліків, старанність та ефективність у справах. В то час як для здобувачів 2 курсу магістратури

найвищими цінностями для досягнення цілей є вихованість, освіченість, раціоналізм, відповідальність, життєрадісність. Найменшу цінність являє непримиренність до своїх та чужих недоліків.

Таким чином, при розгляді загальної тенденції в ціннісних орієнтаціях стосовно цінностей-цілей, спостерігається поступове зменшення значущості вихованості, життєрадісності, старанності, освіченості, відповідальності, раціоналізму. Молоді люди все менше вважають, що за допомогою цих якостей можна досягати значущих цілей. У той самий час значно знижується рівень непримиренності зі своїми та чужими недоліками при одночасному зростанні значущості терпимості. Це означає, що суспільство стає більш толерантним, молоді люди все більше усвідомлюють, що всі люди різні, кожна людина є індивідуальністю, а мати недоліки та робити помилки є цілком природним. Цінностями, які виходять на перший план стають самоконтроль, сміливість у відстоюванні власної думки, терпимість та частково чесність. Така цінність як незалежність здебільшого однаково оцінюється всіма здобувачами. В ієрархії цінностей вона частково входить до групи значущих.

Слід зазначити, що ієрархія цінностей, визначена методом прямого ранжування за методикою М. Рокича є звісно не ідеальним інструментом. У процесі дослідження було підмічено, що індивідуальний розподіл цінностей може бути ситуативним під впливом тих чи інших умов, настрою, емоційного стану. При аналізі результатів повторного тестування окремих респондентів, показало значну трансформацію профілю за деякими цінностями. Крім того, процедура ранжування 18 цінностей у форматі гугл-форми (не шляхом перестановки порядку карток) є не дуже зручною та вимагає значної концентрації уваги. Та хоча ми виявили загальні тенденції змін ціннісних орієнтацій, ми вирішили підкріпити результати іншою стандартизованою методикою, якою стала методика діагностики реальних ціннісних орієнтацій С. Бубнової, процедура якої передбачала визначення ціннісних орієнтацій випробовуваних шляхом надання ними відповідей на нейтральні запитання. Профілі середніх показників ціннісних орієнтацій представлені на рисунку 2.5.

Слід звернути увагу на те, що, на відміну від попередніх графіків, де значеннями були ранги цінностей, на даному графіку більшому кількісному показнику відповідає більша вираженість цінності. Тобто, графік слід аналізувати таким чином, що найбільш виражені цінності знаходяться на верхніх піках, найменш виражені – на нижніх.

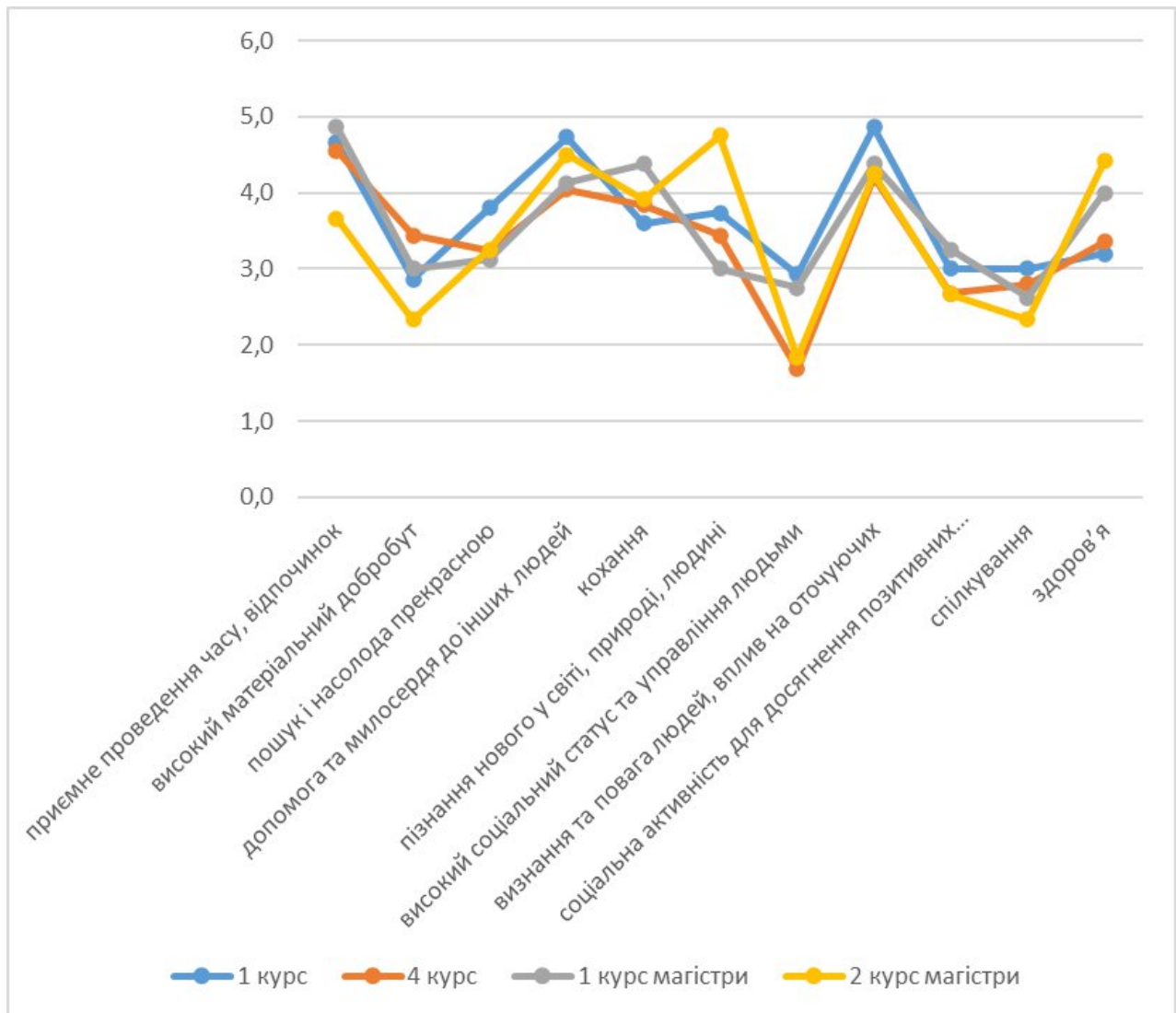

Рис. 2.5. Реальна структура ціннісних орієнтації здобувачів

Як видно з графіку, найбільш вираженими цінностями у всіх здобувачів крім 2 курсу магістратури є приємне проведення часу та відпочинок. Слід зазначити, що за методикою Рокича ця цінність не була виражена, найбільша її вираженість спостерігалась у здобувачів 1 курсу. Тут очевидно спрацювала установка на соціально схвалювану відповідь. У методиці С. Бубнової

вираженість цієї цінності визначається через відповіді на декілька нейтральних запитань, тому результати є більш достовірними. Також достатньо вираженими є цінності визнання та поваги, впливу на оточуючих (найбільше у 1 курсу), що також дещо розходиться з попередніми результатами. Очевидно, для здобувачів все ж таки є значущим суспільне визнання, повага з боку оточуючих та впливовість, хоча прямо вони про це не заявляють. Це простежується опосередковано через відповіді на стандартні запитання. Достатньо вираженою є також цінність допомоги та милосердя до інших, що не узгоджується з цінністю «щастя інших» методики Рокича. Можливо, тут є певні питання до того, який сенс вкладають здобувачі в це поняття. Цінність допомоги іншим є позитивною тенденцією для майбутніх психологів.

Профіль цінностей здобувачів 2 курсу магістратури відрізняється тим, що в них, порівняно з іншими здобувачами, знижена цінність приємного проведення часу, матеріального добробуту, високого соціального статусу та управління іншими. Натомість в них домінують цінності пізнання нового та здоров'я. У здобувачів 1 курсу магістратури вираженою є цінність кохання (як і за методикою Рокича) та знижена цінність пізнання нового. Цінність розваг в них найвища з усіх здобувачів.

Ціннісні орієнтації дуже тісно пов'язані з життєвими смислами людини. Разом вони утворюють ціннісно-смыслову сферу особистості. Ми також вважаємо за необхідне дослідити структуру життєвих смислів здобувачів. Для цього ми використовували тест смисложиттєвих орієнтацій Д. Леонтьєва. Отримані результати дозволили виділити три смисложиттєві орієнтації – на цілі у майбутньому, процес у теперішньому та результат у минулому, а також два аспекти локусу контролю «Локус – Я», «Локус – життя» (див. рис. 2.6).

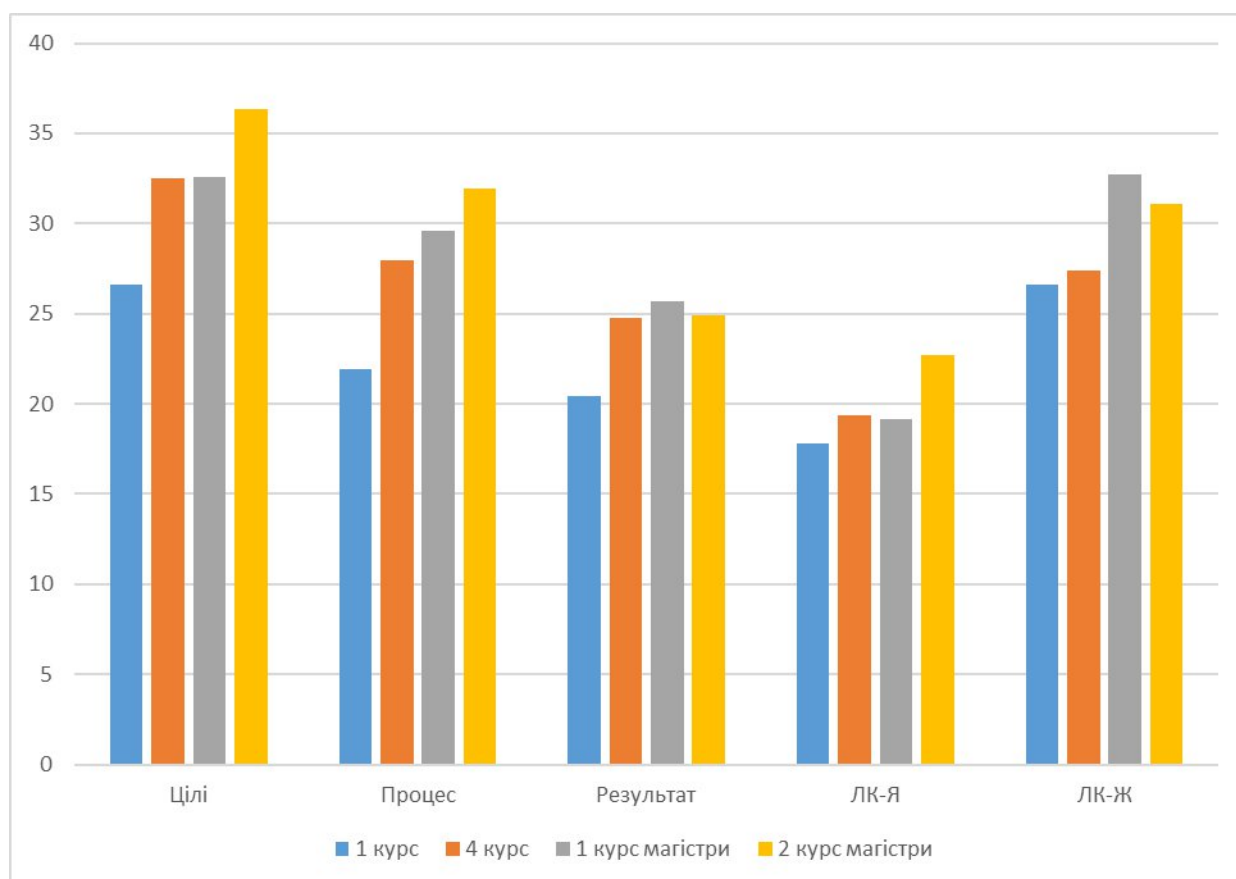

Рис. 2.6. Смысловиттєві орієнтації здобувачів вищої освіти

Як видно з гістограми, найбільш вираженими смысловиттєвими орієнтаціями у всіх здобувачів є цілі. Ціль в даному контексті характеризує цілеспрямованість, а також наявність чи відсутність у респондента життєвих цілей на майбутнє, які надають життю зміст, визначають його напрямок та створюють часову перспективу. Вираженість даної орієнтації також демонструє тенденцію до пошуку смислу життя у майбутньому. Цілі є найменше сформованими у здобувачів 1 курсу, оскільки певно це наймолодші представники вибірки, які тільки в цьому році завершили навчання в закладі середньої освіти, тож цілком природно, що їх цілі на майбутнє ще знаходяться на стадії формування. Крім того, відсутність або розмитість життєвих цілей може бути наслідком кіберсоціалізації, тривалої взаємодії з кіберпростором, який часто на передбачає формування цілей та смислів. Найбільш визначеними є цілі у здобувачів 2 курсу магістратури. Це пояснюється тим, що здебільшого це люди, які точно знають чого хочуть та ставлять собі адекватні цілі на майбутнє. Смысл в цілях однаково визначають здобувачів 4 курсу та 1 курсу

магістратури, оскільки мабуть це одна вікова категорія та в даному сенсі між ними немає різниці у визначенні смисложиттєвих орієнтацій.

Субшкала тесту «процес» передбачає те, що людина знаходить смисл у поточному моменті, емоційній насиченості життя та інтересом до нього. Дана ціннісна орієнтація відображає рівень задоволеності людини своїм теперішнім життям, сприйняття його як захопливого, емоційно наповненого та осмисленого. Ця шкала відповідає ідеї, що справжній сенс життя полягає в самому процесі існування. Орієнтація на смисл в теперішньому найбільше виражена у здобувачів 2 курсу магістратури. Виявляється вони не тільки краще знають чого хочуть, але й вміють цінувати життя та його поточний момент, опираючись на власний життєвий досвід. Особливо актуально це стає в умовах воєнного конфлікту та поточної ситуації в Україні, коли майбутнє часто є невизначеним, минуле може навіювати негативні емоції, спогади про щось важливе, чого більше немає. У такій ситуації найбільш конструктивним є пошук сенсу життя у сьогоднішньому дні. Найменше поточний момент цінують здобувачі 1 курсу, що певно пояснюється відсутністю життєвого досвіду, відсутність яскравих та значущих моментів у житті, що в тому числі, може бути пов'язаним з надмірною залученістю до кіберпростору. Здобувачі 4 курсу та 1 курсу магістратури цінують поточний момент життя більше за першокурсників але менше за магістрів 2 курсу. В цілому чітко простежується тенденція: чим старше людина, тим більше вона цінує життя в теперішньому.

Змінна «результат» передбачає результативність життя або задоволеність самореалізацією. Вона відображає рівень задоволення від прожитого життєвого шляху, оцінку досягнень і пережитих подій, а також відчуття продуктивності та осмисленості минулих років. Найменше пошук сенсу життя через результат виражене у здобувачів 1 курсу. Це пояснюється тим, що такі здобувачі є зовсім юними, в них здебільшого недостатньо досягнень та пережити подій, на основі яких вони могли визначити смисл життя, також вони звісно ще не досягли самореалізації. Саме тому смислові орієнтації від результату в них здебільшого трансформуються в цілі. Смисложиттєві орієнтації на результат знаходяться

приблизно на однаковому рівні у здобувачів 4 курсу, першого та другого курсу магістратури і є значно вищими за здобувачів 1 курсу. Це своєрідний пошук смислу життя в минулому, в тому, що вже вдалося досягти. Начебто в магістрів другого курсу, у яких значно більшим є життєвий та професійний досвід, цей показник повинен відрізнятися в більшу сторону порівняно з більш молодими здобувачами, але такої тенденції не спостерігається. Це мабуть можна пояснити тим, що для магістрів другого курсу період навчання є своєрідним перехідним етапом, коли їхні очікування та цілі на майбутнє ще не до кінця сформовані, а досягнення минулого нерідко сприймаються як проміжні. Крім того, значний вплив може мати психологічний тиск, пов'язаний з майбутнім виходом на ринок праці або необхідністю відповідати високим стандартам самореалізації, що знижує їхню здатність оцінювати минуле як цілком продуктивне. Також варто врахувати, що в цьому віці часто відбувається переоцінка цінностей, коли здобувачі починають фокусуватися не на досягненнях, а на якості життя та його осмисленості.

Локус контролю – Я (Я – господар свого життя) відображає уявлення випробовуваних про себе як про сильну, самодостатню особистість, яка має свободу вибору для побудови життя відповідно до власних цілей і розуміння його сенсу, а також здатність контролювати події, що відбуваються у своєму житті. Найбільше «локус контролю – Я» проявляється у здобувачів 2 курсу магістратури, найменше – у здобувачів 1 курсу. Це означає, що найбільш впевненими у тому, що людина сама може контролювати себе та своє життя є більш старші представники вибірки. Першокурсними ще багато в чому покладаються на оточуючих, в тому числі батьків.

Локус контролю – життя або здатність управляти ним відображає переконання в тому, що людина здатна контролювати власне життя, самостійно приймати рішення та успішно їх реалізовувати. Це також свідчить про віру в те, що життя перебуває під свідомим контролем і є результатом свідомих дій та вибору. У даному випадку найбільше даний показник розвинений у здобувачів 1 курсу магістратури, потім у магістрів 2 курсу та найменше у здобувачів 1

курсу. Це пояснюється поступовим формуванням уявлення про особисту відповідальність і контроль над життям у міру набуття досвіду. Здобувачі 1 курсу магістратури вже мають певний життєвий і професійний багаж, що дозволяє їм більш впевнено оцінювати власну здатність впливати на життєві обставини. В силу більш молодого віку вони не бояться зробити помилку та взяти контроль за своє життя на себе. Магістри 2 курсу, хоча й мають ще більше досвіду, часто зіштовхуються з новими викликами, пов'язаними в тому числі зі зміною професії, установками на те, що не все залежить від самої людини, що може викликати відчуття зниження контролю через невизначеність майбутнього. Натомість здобувачі 1 курсу тільки починають усвідомлювати масштаби своєї відповідальності, тому їхній рівень переконаності у власному контролі над життям ще формується.

Таким чином, отримані результати надають можливість стверджувати, що всі здобувачі можуть знайти джерело життєвого смислу в трьох складових – в цілях (майбутньому), результаті (минулому) та процесі (теперішньому). Причому магістри 2 курсу краще знаходять сенс у цілях та процесі й дещо гірше в результаті. Здобувачам 1 курсу складніше всього знайти джерело сенсу життя у всіх трьох складових, проте найбільше вони зорієнтовані на його пошук у цілях (майбутньому).

Важливим показником даної методики також є загальна осмисленість життя, яка вимірює суб'єктивне відчуття того, наскільки людина бачить своє життя осмисленим, наповненим цінностями та цілями. Цей інтегральний показник дозволяє зрозуміти, чи сприймає людина своє життя як значуще та важливе, і наскільки вона відчуває задоволення від його наповнення. Результати порівняння загальної осмисленості життя з максимально можливими значеннями для здобувачів всіх визначених груп проілюстровано на гістограмі (див. рис. 2.7).

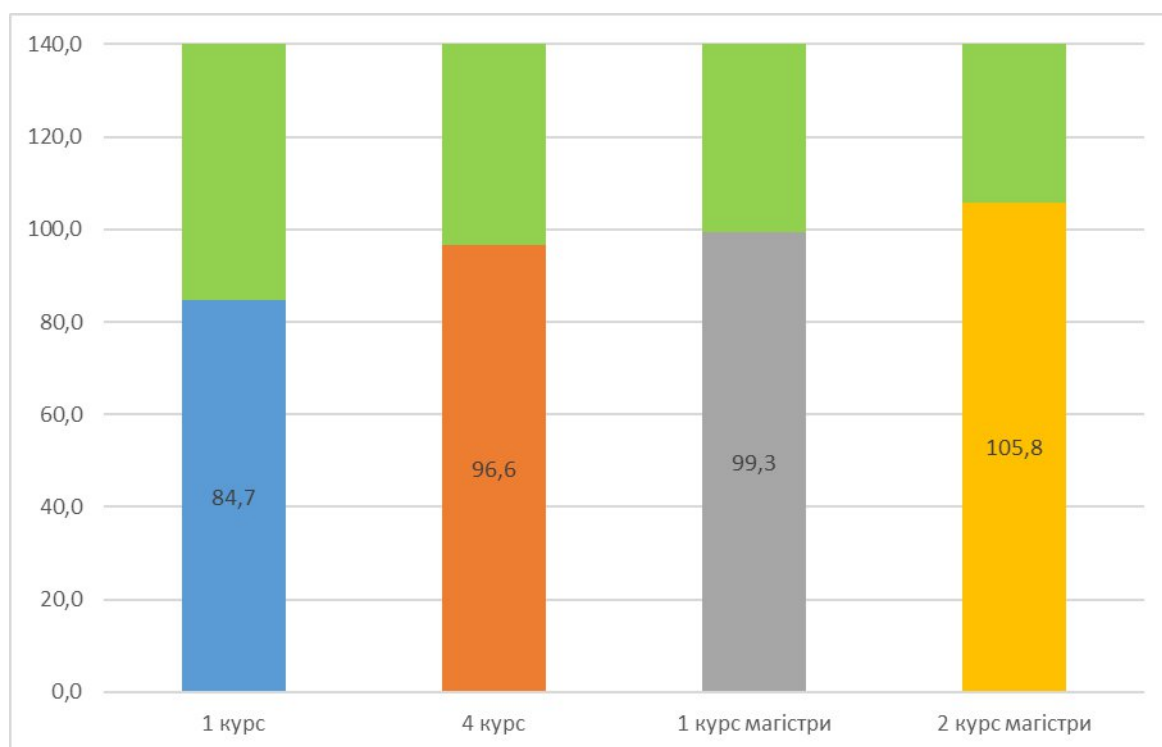

Рис. 2.7. Осмисленість життя (по відношенню до максимального значення)

Як видно з гістограми, найбільше осмислення власного життя властиве здобувачам 2 курсу магістратури, найменше – здобувачам 1 курсу. Здобувачі 4 курсу та 1 курсу магістратури займають положення між ними. В цілому тенденція зміни середніх показників осмисленості показує, що чим більше вік та досвід здобувачів, тим вищим є показник осмислення ними власного життя. Життя студентів першокурсників характеризується ще недостатньою осмисленістю, що може вносити корективи, в тому числі, в їх ціннісні орієнтації та уявлення про них.

2.3. Результати дослідження взаємозв'язку між показниками взаємодії з кіберпростором та ціннісними орієнтаціями в здобувачів вищої освіти

Наступним етапом дослідження стало встановлення взаємозв'язку між показниками взаємодії здобувачів вищої освіти з кіберпростором (популярними видами діяльності в інтернеті та домінуючими цінностями у кіберпросторі) та

їх ціннісними орієнтаціями з метою дослідження трансформації ціннісних орієнтацій під впливом кіберпростору (в процесі кіберсоціалізації).

Для реалізації даного етапу дослідження отримані під час анкетування та тестування за методикою вивчення реальної структури ціннісних орієнтацій та тестом смисложиттєвих орієнтацій емпіричні дані були піддані процедурі кореляційного аналізу за методом рангової кореляції Спірмена. Слід зазначити, що кількість випробовуваних при здійсненні кореляційного аналізу зменшилась до 50 осіб. Це пов'язано з тим, що з статистичного дослідження були виключені респонденти, які не пройшли хоча б одну із запропонованих чотирьох методик.

Спершу ми проаналізували кореляційні взаємозв'язки показників взаємодії з кіберпростором та ціннісними орієнтаціями здобувачів. З огляду на значну кількість отриманих коефіцієнтів кореляції, ми інтерпретуємо тільки статистично значущі з них (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Результати кореляційного аналізу між домінуючою діяльністю в кіберпросторі та ціннісними орієнтаціями здобувачів вищої освіти

Діяльність в кіберпросторі	Ціннісні орієнтації	Коефіцієнт кореляції
Спілкування	Спілкування	0,31*
Скролінг соціальних мереж	Високий матеріальний добробут	0,31*
Скролінг соціальних мереж	Пізнання нового у світі, людині	0,29*
Підготовка до навчальних занять	Допомога та милосердя до інших	0,3*
Пошук інформації	Високий соціальний статус	0,31*
Пошук інформації	Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	0,3*
Перегляд новин	Спілкування	0,36**
Ігри	Здоров'я	-0,35*
Отримання нових знань	Приємне проведення часу	-0,45**
Читання електронних книг	Кохання	-0,31*
Ведення блогу	Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	0,38*
Ведення блогу	Здоров'я	0,29*

Примітка. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. N=50. * - кореляція значуща на рівні $p \leq 0,05$; ** - кореляція значуща на рівні $p \leq 0,01$.

Як показують отримані дані, активність за певними напрямками діяльності у кіберпросторі демонструє значущі кореляційні зв'язки певними ціннісними орієнтаціями здобувачів. Так, активний та тривалий скролінг

соціальних мереж тісно пов'язаний з цінністю високого матеріального добробуту ($r=0,31$; $p\leq 0,05$), що може свідчити про орієнтацію на досягнення фінансового успіху та споживчого стилю життя, який активно демонструється у соціальних мережах. Соціальні платформи часто стають простором, де здобувачі знаходять мотивацію або натхнення для досягнення таких цілей, спостерігаючи за успіхами інших людей. Також скролінг соціальних мереж пов'язаний з такою цінністю як пізнання нового у світі, природі, людині ($r=0,29$; $p\leq 0,05$), що можна пояснити прагненням здобувачів знаходити інформацію, що розширює їхнє уявлення про світ, людей та різноманітні явища. Соціальні мережі виступають своєрідним джерелом швидкого доступу до нових знань, трендів і досвіду, які можуть задовольняти інтелектуальну цікавість та сприяти саморозвитку. Крім того, такий зв'язок може бути пов'язаний із широкою доступністю освітнього контенту в соціальних платформах, зокрема блогів, лекцій, інфографіки та науково-популярних матеріалів. Здобувачі нерідко використовують соціальні мережі як інструмент для пошуку нових ідей, розширення кругозору чи підготовки до професійної діяльності.

Цікавим та, на перший погляд незрозумілим, є взаємозв'язок підготовки до навчальних занять за допомогою інтернету з цінністю допомоги та милосердя до інших ($r=0,3$; $p\leq 0,05$). Втім його можна пояснити прагненням здобувачів використовувати набуті знання та навички не лише для особистісного зростання, але й для підтримки інших. Такий зв'язок може свідчити про альтруїстичні цінності, які стимулюють студентів більш відповідально ставитися до навчання, щоб у майбутньому використовувати свій потенціал для допомоги людям або вирішення соціально значущих проблем. Крім того, підготовка до занять через інтернет часто пов'язана з участю у групових проектах, обміні ідеями чи консультаціях з одногрупниками. Це може формувати відчуття спільності та готовності ділитися знаннями, що також є проявом милосердя та співпереживання.

Цей результат підкреслює важливість морально-етичних мотивацій у навчальній діяльності, особливо в умовах цифрового середовища, де здобувачі можуть інтегрувати свої гуманістичні цінності в освітні процеси.

Діяльність, спрямована на пошук інформації в інтернеті має значущий зв'язок з цінністю високого соціального статусу ($r=0,31$; $p\leq 0,05$) та соціальної активності для досягнення позитивних змін у суспільстві ($r=0,3$; $p\leq 0,05$), що вказує на те, що здобувачі використовують інтернет як інструмент для підвищення свого статусу та впливу в соціальному середовищі. Пошук інформації в інтернеті часто пов'язаний з прагненням здобути знання, які можуть бути використані для досягнення професійного успіху, визнання чи лідерства у певних соціальних групах.

З іншого боку, зв'язок з цінністю соціальної активності свідчить про те, що пошук інформації спрямований не лише на особисту вигоду, а й на внесок у суспільний розвиток. Це може бути пов'язано з бажанням брати участь у громадських ініціативах, обговореннях актуальних проблем чи розробці рішень, які сприяють покращенню умов життя в суспільстві.

Таким чином, діяльність у цифровому середовищі стає не лише засобом задоволення особистих потреб, але й відображенням соціально орієнтованих цінностей, що підтверджує її багатовимірний вплив на формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Тривалий перегляд новин в інтернеті тісно пов'язаний з цінністю спілкування ($r=0,36$; $p\leq 0,01$), що пояснюється прагненням здобувачів бути в курсі актуальних подій, щоб підтримувати розмови, обмінюватися думками та налагоджувати соціальні контакти. Новини в інтернеті часто стають темою для обговорень у колі друзів, колег чи одногрупників, сприяючи розвитку міжособистісних зв'язків. Крім того, інтерес до новин може бути пов'язаний з бажанням розширити свій соціальний кругозір і краще розуміти погляди та інтереси інших, що є важливим аспектом спілкування. Віртуальний обмін інформацією, думками та коментарями до новин також створює додаткові

можливості для встановлення та підтримання контактів у цифровому середовищі.

Захоплення іграми в кіберпросторі має зворотний кореляційний зв'язок з цінністю здоров'я ($r=-0,35$; $p\leq 0,05$), що можна пояснити тим, що для активних гравців здоров'я стає менш пріоритетним порівняно з досягненнями у грі або задоволенням, яке вони отримують від ігрового процесу. Це може призводити до поступового зниження уваги до власного фізичного самопочуття та активного способу життя. Такий результат також може свідчити про те, що люди, які приділяють іграм значну частину свого часу, мають менше мотивації підтримувати своє здоров'я через брак часу або недостатню усвідомленість про довгострокові наслідки такого стилю життя.

Встановлено зворотній значущий кореляційний зв'язок діяльністю в інтернеті з отримання нових знань та цінністю приємного проведення часу ($r=-0,45$; $p\leq 0,01$), що свідчить про те, що здобувачі, які більше фокусуються на пошуку нових знань в інтернеті, меншою мірою орієнтуються на розваги та пасивне дозвілля. Це може бути пов'язано з їхньою спрямованістю на розвиток, професійний ріст чи академічні досягнення, що знижує пріоритетність використання кіберпростору для розважальних цілей. Такий зв'язок також свідчить про певну різницю у мотиваційних установках: ті, хто цінує приємне проведення часу, можуть обирати інтернет як інструмент для відпочинку чи розваг, тоді як особи, зорієнтовані на навчання, використовують його здебільшого для здобуття інформації та вдосконалення знань.

Ще одним цікавим та неоднозначним зв'язком є зворотний зв'язок між активністю читання електронних книг та цінністю кохання ($r=-0,31$; $p\leq 0,05$). На перший погляд такий зв'язок є випадковим, втім його можна спробувати пояснити тим, що читання електронних книг часто асоціюється з індивідуальною діяльністю, яка потребує зосередженості та часу, що може обмежувати можливості для соціальної взаємодії, зокрема романтичних відносин. Особи, які приділяють багато уваги читанню, можуть більше зосереджуватися на саморозвитку, знаннях чи задоволенні інтелектуальних

інтересів, що тимчасово знижує пріоритетність цінності кохання або часу, інвестованого у стосунки. Крім того, такий зв'язок може свідчити про те, що люди, які активно читають, перебувають на етапі життя, коли самопізнання і навчання для них важливіші, ніж побудова глибоких емоційних стосунків. Водночас, у романтичних стосунках може домінувати емоційна складова, яка потребує часу та енергії, що конкурують із читанням як індивідуальною діяльністю.

Активне ведення власного блогу має значущі кореляційні зв'язки з цінністю соціальної активності для досягнення позитивних змін у суспільстві ($r=0,38$; $p \leq 0,05$) та цінністю здоров'я ($r=0,29$; $p \leq 0,05$). Це пояснюється тим, що ведення блогу часто стає платформою для висловлення власної позиції, привернення уваги до суспільно важливих тем та стимулювання дискусій, спрямованих на позитивні зміни. Люди, які активно ведуть блоги, зазвичай орієнтовані на взаємодію із широкою аудиторією, і це відповідає їхньому прагненню до соціальної активності та впливу. Зв'язок із цінністю здоров'я може бути зумовлений тим, що багато блогерів фокусуються на популяризації здорового способу життя, обговорюють питання фізичного та ментального здоров'я, діляться досвідом і порадами, спрямованими на покращення самопочуття своєї аудиторії. Такі дії не лише підсилюють їхню особисту мотивацію до підтримання здоров'я, але й допомагають розвивати відповідальність за свій вплив на інших. Ці кореляції свідчать про те, що ведення блогу є не лише творчим самовираженням, але й інструментом реалізації соціально значущих цінностей та життєвих пріоритетів.

Далі ми проаналізуємо взаємозв'язки цінностей в кіберпросторі (за що найбільше цінується кіберпростір) та ціннісні орієнтації здобувачів (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Результати кореляційного аналізу між цінностями в кіберпросторі та ціннісними орієнтаціями здобувачів вищої освіти

Цінності у кіберпросторі	Ціннісні орієнтації	Коефіцієнт кореляції
Самовираження	Високий соціальний статус	0,29*
Анонімність	Пошук і насолода прекрасним	-0,28*
Доступність інформації	Спілкування	-0,32*
Отримання нових знань	Пізнання нового	0,38**
Бути тим, ким забажаєш	Спілкування	0,29*

Примітка. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. N=50. * - кореляція значуща на рівні $p \leq 0,05$; ** - кореляція значуща на рівні $p \leq 0,01$

Як показують, отримані здобувачі, які цінують кіберпростір за можливість самовираження, мають виражену ціннісну орієнтацію на високий соціальний статус ($r=0,29$; $p \leq 0,05$). Це вказує на те, що використання кіберпростору для самовираження може бути пов'язане з прагненням до соціального визнання та підтвердження свого статусу в суспільстві. Люди з високою ціннісною орієнтацією на соціальний статус використовують можливості цифрових платформ не лише для задоволення власних творчих чи комунікаційних потреб, але й для побудови іміджу, який сприяє їхньому сприйняттю як успішних чи значущих у соціальному контексті. Це також свідчить про важливість розуміння мотивацій користувачів кіберпростору для створення стратегій, які допомагають їм реалізовувати свої потреби без шкоди для психосоціального балансу, наприклад, шляхом розвитку навичок відповідального використання цифрових ресурсів.

Здобувачі, які цінують анонімність, мають зворотний кореляційний зв'язок з цінністю пошуку і насолоди прекрасним ($r=-0,28$; $p \leq 0,05$), що можна пояснити тим, що можна пояснити специфікою мотивацій таких здобувачів, які, цінуючи анонімність, зосереджуються переважно на прагматичних або захисних аспектах взаємодії в кіберпросторі. Вони, ймовірно, використовують анонімність як механізм захисту приватності або уникнення соціального тиску, що може знижувати їхню відкритість до естетичних переживань і пошуку

прекрасного. Це також може свідчити про схильність таких осіб до раціоналізації та утилітарного сприйняття цифрового середовища, де естетичні аспекти виявляються менш значущими.

Здобувачі, які найбільше відмічають в кіберпросторі цінність доступності інформації, мають знижену цінність спілкування ($r=-0,32$; $p\leq 0,05$), що може свідчити про переважну орієнтацію таких здобувачів на когнітивні потреби, а не на соціальні. Для них кіберпростір є, передусім, джерелом знань та можливістю швидкого доступу до інформації, що може знижувати значущість міжособистісної взаємодії як основної функції цифрових платформ.

Цінність отримання нових знань в кіберпросторі має значущий кореляційний зв'язок з цінністю пізнання нового ($r=0,38$; $p\leq 0,01$), що вказує на те, що здобувачі, які високо цінують можливість отримувати нові знання, схильні до активного пошуку інформації, вивчення нових явищ і розширення свого світогляду. Цей зв'язок також підкреслює роль кіберпростору як потужного інструменту для задоволення пізнавальних інтересів, особливо для тих, хто відчуває внутрішню мотивацію до відкриття нового. Вони можуть використовувати цифрові ресурси як платформу для реалізації своєї інтелектуальної цікавості, яка, своєю чергою, сприяє їхньому особистісному і професійному розвитку.

Здобувачі, як цінують кіберпростір за те, що в ньому можна бути тим ким забажаєш, мають виражену цінність спілкування ($r=0,29$; $p\leq 0,05$), що пояснюється тим, що можливість створювати бажаний образ у кіберпросторі сприяє активізації соціальних контактів і зниженню бар'єрів у спілкуванні. Для таких здобувачів віртуальне середовище стає платформою для самовираження і налагодження комунікацій, оскільки вони можуть презентувати себе так, як їм комфортно, незалежно від обмежень реального життя. Це також може свідчити про прагнення до прийняття і визнання з боку інших, яке легше досягти в умовах контрольованого образу. Можливість бути «тим, ким забажаєш» дозволяє долати невпевненість у собі або соціальну тривогу, що робить процес спілкування більш комфортним і привабливим.

Таким чином, результати кореляційного аналізу показали, що кіберпростір та соціалізація, яка відбувається в ньому та під його впливом (кіберсоціалізація у вузькому та широкому контексті) чинять значний вплив на формування ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти. Це підтверджує, що кіберпростір є не лише технічним середовищем для отримання інформації чи розваг, але й важливим соціокультурним простором, у якому формуються і трансформуються особистісні цінності. Під впливом кіберсоціалізації здобувачі вищої освіти адаптують свої орієнтири, інтегруючи як традиційні цінності, так і ті, що виникають у результаті взаємодії з цифровим середовищем.

Таблиця 2.3

Результати кореляційного аналізу між домінуючими видами діяльності в кіберпросторі та смисложиттєвими орієнтаціями здобувачів вищої освіти

Вид діяльності в кіберпросторі	Смисложиттєві орієнтації	Коефіцієнт кореляції
Перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики	Цілі	-0,28*
Перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики	Локус контролю-Я	-0,36*
Перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики	Осмисленість життя	-0,3*
Ігри	Процес	-0,29*
Робота / професійна діяльність	Локус контролю-Я	0,36*
Робота / професійна діяльність	Осмисленість життя	0,3*
Ведення блогу	Процес	0,35*
Ведення блогу	Результат	0,3*

Примітка. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. N=50. * - кореляція значуща на рівні $p \leq 0,05$; ** - кореляція значуща на рівні $p \leq 0,01$

Як показують отримані дані, домінуючий вид діяльності в кіберпросторі має зв'язки зі смисложиттєвими орієнтаціями здобувачів вищої освіти. Так, здобувачі, які багато часу приділяють перегляду фільмів, серіалів, прослуховуванню музики (тобто розважальному контенту), мають зниженні смисложиттєві орієнтації на цілі ($r = -0,28$; $p \leq 0,05$), знижений показник локусу контролю-Я ($r = -0,36$; $p \leq 0,05$) та знижену осмисленість життя ($r = -0,3$; $p \leq 0,05$). Це вказує на те, що орієнтація на переважно розважальний контент у кіберпросторі може бути пов'язана з менш вираженим почуттям

відповідальності за своє життя, слабкою цілеспрямованістю та загальною зниженою осмисленістю існування. Така діяльність, ймовірно, виконує функцію уникнення реальних викликів або компенсації незадоволеності в інших сферах життя, що може спричиняти зниження внутрішньої мотивації до досягнення цілей і саморозвитку. Залежність від розважального контенту може також бути проявом тенденції до пасивного проведення часу, що зменшує здатність особи відчувати контроль над власними діями і подіями, які відбуваються у її житті. Це підтверджує важливість свідомого вибору активностей у кіберпросторі, які сприяють розвитку і зміцненню особистісних смисложиттєвих орієнтацій.

Здобувачі, які захоплюються комп'ютерними іграми, мають знижені показники смисложиттєвої орієнтації на процес, тобто на поточний мейнмент життя ($r=-0,29$; $p\leq 0,05$). Це може пояснюватись тим, що вони не знаходять сенсу у теперішньому та демонструють втечу в віртуальний світ.

Здобувачі, які багато часу приділяють роботі, професійній діяльності в інтернеті, мають підвищений показник локус контролю-Я ($r=0,36$; $p\leq 0,05$) та осмисленості життя ($r=0,3$; $p\leq 0,05$). Це пояснюється тим, залученість у професійну діяльність в інтернеті сприяє розвитку почуття контролю над власним життям та усвідомлення особистої відповідальності за свої досягнення. Виконання роботи в цифровому середовищі дозволяє здобувачам вищої освіти реалізовувати свої навички, досягати конкретних результатів і відчувати себе продуктивними, що безпосередньо впливає на їхню осмисленість життя. Це також може бути пов'язано з тим, що професійна діяльність вимагає планування, самодисципліни та здатності приймати рішення, що підсилює відчуття внутрішнього локусу контролю. Успішне виконання завдань у професійному контексті часто дає здобувачам відчуття значущості їхніх зусиль, що підвищує загальну задоволеність життям та спонукає до постановки і досягнення нових цілей.

Здобувачі, які активно займаються веденням блогу, мають підвищенні смисложиттєві цінності процесу життя ($r=0,35$; $p\leq 0,05$) та його результату

($r=0,3$; $p\leq 0,05$). Це означає, що здебільшого смисл життя вони беруть в поточному моменті, або в минулому, орієнтуючись на власні досягнення та самореалізацію. Це свідчить про те, що ведення блогу є для них важливим інструментом самовираження, рефлексії та створення значущого контенту, який дозволяє усвідомлювати власну цінність і важливість у соціальному чи професійному середовищі. Вони знаходять смисл життя у процесі творчої діяльності, який приносить задоволення тут і зараз, а також у відчутті досягнень, які залишають слід у їхньому особистісному чи соціальному контексті. Це свідчить про їхню схильність до інтроспекції та здатність оцінювати й осмислювати свої дії та успіхи. Ведення блогу надає їм можливість ділитися власними думками, досвідом і здобутками, що сприяє відчуттю реалізації життєвих цінностей і встановленню зв'язку з іншими. Крім того, ця діяльність може виступати як спосіб структурування часу і зусиль, що забезпечує почуття мети, навіть у відсутності глобальних довгострокових планів. У контексті смисложиттєвих орієнтацій, ведення блогу допомагає таким здобувачам розвивати впевненість у власних можливостях і визнання власного внеску в світ навколо.

Далі ми проаналізували взаємозв'язок між цінностями кіберпростору та смисложиттєвими орієнтаціями здобувачів вищої освіти (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Результати кореляційного аналізу між цінностями в кіберпросторі та смисложиттєвими орієнтаціями здобувачів вищої освіти

Цінності у кіберпросторі	Смисложиттєві орієнтації	Коефіцієнт кореляції
Анонімність	Результат	-0,28*
Анонімність	Локус контролю-Я	-0,38*
Безкарність	Процес	-0,3*
Безкарність	Результат	-0,31*
Безкарність	Осмисленість життя	-0,29*

Примітка. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. $N=50$. * - кореляція значуща на рівні $p\leq 0,05$; ** - кореляція значуща на рівні $p\leq 0,01$

Як показують отримані дані, значущих зв'язків між цінностями у кіберпросторі та смисложиттєвими орієнтаціями здобувачів не так багато.

Здобувачі, які цінують в кіберпросторі анонімність ($r=-0,28$; $p\leq 0,05$), мають зворотні зв'язки з смисложиттєвою орієнтацією результат та локусом контролю-Я ($r=-0,38$; $p\leq 0,05$). Це можна пояснити що цінування анонімності у кіберпросторі може бути пов'язане з униканням відповідальності за власні дії та вибори, а також зі зниженим рівнем усвідомлення особистого впливу на події у своєму житті. Такий підхід дозволяє дистанціюватися від необхідності приймати рішення, які можуть мати реальні наслідки, і створює ілюзію свободи без обтяження відповідальністю. Зворотний зв'язок з орієнтацією на результат може свідчити про те, що здобувачі, які цінують анонімність, менш схильні до цілеспрямованої діяльності, зосереджуючись радше на уникненні ризиків або збереженні приватності, ніж на досягненні конкретних життєвих цілей. Вони можуть сприймати результат як менш значущий, оскільки анонімність знижує необхідність публічного підтвердження своїх досягнень. Зворотний зв'язок із локусом контролю-Я свідчить, що такі здобувачі схильні покладатися на зовнішні обставини, а не на власні зусилля, і вважати, що події їхнього життя залежать більше від випадковостей чи впливу інших, ніж від них самих. Це може бути обумовлено прагненням уникнути відповідальності за помилки або страхом невдачі в умовах відсутності захисту анонімності.

Здобувачів, які цінують кіберпростір за можливість залишатися непокараними за свої вчинки в ньому (таких респондентів у вибірці дослідження дуже незначна кількість), мають знижені смисложиттєві орієнтації з процесу життя ($r=-0,3$; $p\leq 0,05$), результату своєї діяльності ($r=-0,31$; $p\leq 0,05$), а також більш низьку осмисленість життя ($r=-0,29$; $p\leq 0,05$). Це свідчить про те, що такі особи схильні сприймати своє життя менш значущим і цілеспрямованим. Їхнє прагнення використовувати кіберпростір як середовище, де можна уникнути відповідальності, може бути пов'язане з внутрішньою незадоволеністю, зниженою самооцінкою або відсутністю чітких життєвих цілей. Ці показники вказують на те, що в основі їхньої поведінки може лежати пошук компенсації за особистісні дефіцити або уникнення реальних соціальних взаємодій, які вимагають відповідальності й рефлексії.

З іншого боку, такі тенденції можуть свідчити про потребу у втручанні, спрямованому на підвищення рівня усвідомленості, формування чітких життєвих орієнтирів і стимулювання відповідального ставлення до своїх дій, навіть у віртуальному середовищі.

Таким чином, результати кореляційного аналізу показали, що кіберпростір може чинити суттєвий вплив на смислжиттєві орієнтації здобувачів вищої освіти. Зокрема, рівень усвідомлення власної діяльності, відчуття значущості життя та цілеспрямованості можуть змінюватися залежно від того, як саме здобувачі використовують можливості кіберпростору. Позитивне використання цифрового середовища, зокрема для навчання, саморозвитку та налагодження соціальних зв'язків, може сприяти підвищенню осмисленості життя та зміцненню життєвих цінностей.

Водночас, якщо кіберпростір стає інструментом для уникнення відповідальності, маніпуляцій або ізоляції від реального світу, це може негативно позначатися на їхньому світогляді та мотиваційній сфері. Отримані дані підкреслюють необхідність формування у здобувачів критичного підходу до використання цифрових технологій та розвиток навичок, які дозволяють їм ефективно поєднувати особистісний розвиток із відповідальною поведінкою у віртуальному середовищі.

Ці результати вказують на важливість інтеграції в освітній процес програм, спрямованих на розвиток цифрової етики, осмисленого використання кіберпростору та формування відповідального ставлення до своїх дій як у реальному, так і у віртуальному світі. Саме тому є доречним формування переліку практичних рекомендацій, спрямованих на формування правильних життєвих орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі активної взаємодії з кіберпростором.

2.4. Практичні рекомендації щодо формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі активної взаємодії з кіберпростором

В умовах сучасного інформаційного суспільства кіберпростір став невід'ємною частиною життя молоді, зокрема здобувачів вищої освіти. Його вплив охоплює не лише навчальну діяльність, але й формування ціннісних орієнтацій, смисложиттєвих установок та соціальної поведінки. З огляду на значні трансформації, які відбуваються під впливом кіберсоціалізації, важливо розробити рекомендації, що допоможуть гармонійно інтегрувати цифровий досвід у процес особистісного розвитку. Це дозволить не лише мінімізувати ризики негативного впливу, але й максимізувати можливості для самореалізації, професійного та соціального зростання здобувачів вищої освіти.

Робота по формуванню системи ціннісних орієнтацій повинна проводитись перш за все на рівні значущих інститутів соціалізації. Для здобувачів вищої освіти основним інститутом соціалізації є заклад вищої освіти. В межах освітнього закладу допомагати здобувачам формувати ціннісні орієнтації можуть викладачі, куратори академічних груп, психологічна служба, адміністрація в межах планування та реалізації організаційно-виховної роботи. Ми сформуvalи низку рекомендацій як для всіх вказаних категорій, так і для самих здобувачів.

Рекомендації для здобувачів вищої освіти передбачають:

1. Визначення власних цінностей та пріоритетів.

регулярно аналізуйте, які саме цінності формує ваша активність у кіберпросторі;

~ використовуйте цифрові ресурси для особистісного розвитку, навчання та досягнення життєвих цілей;

2. Баланс між віртуальним і реальним світом.

~ створіть чіткий розпорядок часу, відводячи місце для традиційної соціалізації;

- ~ обмежуйте час на розважальний контент на користь професійної та освітньої діяльності.
3. Критичне мислення та інформаційна гігієна.
- ~ перевіряйте достовірність отриманої інформації;
 - ~ уникайте впливу маніпуляцій у соціальних мережах.
4. Розвиток цифрової етики.
- ~ поважайте правила поведінки у віртуальному просторі;
 - ~ не допускайте образ або агресивної поведінки під час спілкування онлайн;
5. Самоосвіта та розвиток.
- ~ використовуйте онлайн-курси, вебінари та інші ресурси для підвищення професійних навичок;
 - ~ ведіть власний блог або портфоліо, акцентуючи увагу на позитивних змінах у суспільстві.
- Рекомендації для викладачів.
1. Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес.
- ~ використовуйте інтерактивні платформи для навчання, що сприяють засвоєнню нових знань і розвитку критичного мислення;
 - ~ створюйте завдання, пов'язані з аналізом цінностей кіберпростору.
2. Сприяння формуванню ціннісних орієнтацій.
- ~ організовуйте дискусії та семінари на тему впливу кіберпростору на цінності молоді;
 - ~ залучайте студентів до розробки проєктів, спрямованих на популяризацію етичного використання цифрових ресурсів.
3. Моніторинг і корекція.
- ~ проводьте опитування для оцінки впливу кіберпростору на смисложиттєві орієнтації здобувачів;
 - ~ вчасно реагуйте на ознаки залежності від кіберпростору або негативного впливу онлайн-середовища.

Рекомендації для кураторів груп:

1. Підтримка та спостереження:

- ~ здійснюйте регулярний моніторинг активності студентів у кіберпросторі, звертаючи увагу на можливі проблеми;
- ~ проводьте індивідуальні консультації для обговорення ціннісних пріоритетів.

2. Організація позанавчальних заходів.

- ~ ініціюйте зустрічі, тренінги та воркшопи на тему цінностей у цифровому світі;
- ~ заохочуйте участь у громадських ініціативах, що сприяють розвитку соціальної активності.

Рекомендації для психологічної служби закладів вищої освіти.

1. Проведення тренінгів.

- ~ організовуйте заняття з цифрової грамотності, розвитку критичного мислення та управління часом у кіберпросторі;
- ~ розробляйте програми, спрямовані на зниження стресу, пов'язаного з надмірним використанням інтернету.

2. Консультування та підтримка.

- ~ надавайте індивідуальні консультації студентам, які відчують негативний вплив кіберпростору;
- ~ проводьте групові зустрічі, спрямовані на обговорення морально-етичних аспектів взаємодії у цифровому середовищі.

3. Співпраця з адміністрацією:

- ~ розробляйте спільні стратегії для запобігання кібербулінгу та інших негативних проявів у віртуальному просторі;
- ~ створюйте інформаційні кампанії щодо відповідального використання цифрових технологій.

Комплексний підхід до формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти у процесі кіберсоціалізації вимагає координації зусиль самих студентів, викладачів, кураторів груп та психологічної служби. Розроблені рекомендації спрямовані на гармонійний розвиток особистості, забезпечення

балансу між традиційними та цифровими цінностями, а також сприяння ефективному використанню можливостей кіберпростору для досягнення життєвих цілей.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, спрямоване на вивчення ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі кіберсоціалізації дозволило зробити наступні висновки.

1. Дослідження трансформації ціннісних орієнтацій у процесі кіберсоціалізації є своєчасним і значущим для розвитку як психологічної науки, так і освітньої практики, оскільки воно допомагає виявити нові тенденції у формуванні особистісних та соціальних цінностей в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми формування та змін ціннісних орієнтацій молоді показав, що одним з найважливіших періодів зміни світогляду та ієрархії ціннісних орієнтацій є студентський вік. Дана соціальна група є найбільш сприятливою до системної трансформації політичних, економічних та суспільних процесів. Саме тому ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти слід розглядати передусім як динамічну систему.

Процес соціалізації, що передбачає інтеграцію людини в соціальне середовище, її адаптацію в ньому, індивідуалізацію та повноцінну інтеграцію тепер значною мірою залежить від досвіду, набутого у взаємодії з кіберпростором. Сама ж соціалізація поступово зливається з кіберсоціалізацією. Кіберсоціалізація є не лише важливим етапом розвитку сучасної особистості, але й складним, багатогранним процесом, який впливає на всі аспекти соціального становлення індивіда. Вона визначає характер ціннісних орієнтацій, формує світоглядні установки і значною мірою впливає на особистісну ідентичність. Виявлено, що цифрове середовище виступає як простір можливостей, але одночасно створює ризики, пов'язані із спрощенням міжособистісних комунікацій, викривленням соціальних норм та пріоритетів.

Вплив кіберсередовища на ціннісно-смыслову сферу особистості, зокрема ціннісні орієнтації також був предметом досліджень. Здебільшого розглядаються зміни ціннісних орієнтацій в контексті інтернет-залежності. У

більшості досліджень, присвячених цій проблемі, зазначається, що людина, яка орієнтована на активність у цифровому середовищі, часто стикається з труднощами у формуванні реальних цілей через нечітке бачення власного майбутнього. в сучасній українській психологічній науці бракує ґрунтовних та якісних досліджень цього питання.

2. Розроблено програму емпіричного дослідження, яка включала чотири взаємопов'язані етапи та реалізовувалась за допомогою теоретичних, емпіричних та математико-статистичних методів. В якості емпіричних методів дослідження використовувались анкетування за спеціально розробленою анкетой – для вивчення особливостей взаємодії здобувачів з кіберпростором; та тестування за допомогою стандартизованих психодіагностичних методик – для вивчення ціннісних орієнтацій та смисложиттєвих орієнтацій здобувачів.

3. Результати дослідження взаємодії здобувачів вищої освіти з кіберпростором показали, що всі респонденти без виключення активно використовують інтернет та сучасні інформаційні технології, активно взаємодіють з кіберпростором. Всі вони активно залучені до процесу кіберсоціалізації, але з тією різницею, що у здобувачів 1, 4 курсу та 1 курсу магістратури (виходячи з вікової категорії) кіберсоціалізація відбувається в нерозривній єдності з традиційною соціалізацією. Здобувачі 2 курсу магістратури кіберсоціалізуються здебільшого у вузькому сенсі цього поняття, засвоюючи норми та правила взаємодії в кіберпросторі як принципово нові, переносячи у віртуальний світ досвід реальної соціальної взаємодії. Домінуюча діяльність у кіберпросторі у здобувачів різних курсів також є різною: для здобувачів 1 курсу – це скролінг соціальних мереж, пошук інформації, спілкування та перегляд розважального контенту, для здобувачів 2 курсу магістратури – спілкування, перегляд новин, пошук інформації та професійна діяльність.

Здобувачі вищої освіти найбільше цінують кіберпростір за можливості для самореалізації, спілкування, отримання нових знань, доступність інформації. Найменше – за можливість самоствердження, можливість

залишатися, безкарним, анонімним, можливість бути тим ким забажаєш. Дані цінності дещо різняться у здобувачів різних курсів.

Результати дослідження показали, що найбільш значущими термінальними цінностями сьогодні є здоров'я (ресурс, який стає особливо важливим в сучасних складних умовах), матеріально забезпечене життя (ще один потужний ресурс, визначальне значення якого добре усвідомлюється молодими як молодими людьми, так і людьми зрілого віку), кохання та свобода (для наймолодших та найстарших здобувачів). Відмічається зниження цінності щасливого сімейного життя, особливо в категорії здобувачів, яка за віком є до нього найближчою (20-21 рік). У всіх здобувачів найнижчі сходинки в ієрархії займає щастя інших, що є не дуже гарною тенденцією як до професії психолога. В профілях ієрархії цінностей здобувачів чітко простежується егоцентризм та фокусування на власних інтересах.

Серед інструментальних цінностей здобувачів вищої освіти поступово зменшується значущість вихованості, життєрадісності, старанності, освіченості, відповідальності, раціоналізму. Молоді люди все менше вважають, що за допомогою цих якостей можна досягати значущих цілей. У той самий час значно знижується рівень непримиренності зі своїми та чужими недоліками при одночасному зростанні значущості терпимості. Це означає, що суспільство стає більш толерантним, молоді люди все більше усвідомлюють, що всі люди різні, кожна людина є індивідуальністю, а мати недоліки та робити помилки є цілком природним. Цінностями, які виходять на перший план стають самоконтроль, сміливість у відстоюванні власної думки, терпимість та частково чесність. Така цінність як незалежність здебільшого однаково оцінюється всіма здобувачами. В ієрархії цінностей вона частково входить до групи значущих.

Результати дослідження смисложиттєвих орієнтацій здобувачів показали, що всі здобувачі можуть знайти джерело життєвого смислу в трьох складових – в цілях (майбутньому), результаті (минулому) та процесі (теперішньому). Причому магістри 2 курсу краще знаходять сенс у цілях та процесі й дещо гірше в результаті. Здобувачам 1 курсу складніше всього знайти джерело сенсу

життя у всіх трьох складових, проте найбільше вони зорієнтовані на його пошук у цілях (майбутньому). Найбільше осмислення власного життя властиве здобувачам 2 курсу магістратури, найменше – здобувачам 1 курсу, що може вносити корективи, в тому числі, в їх ціннісні орієнтації та уявлення про них.

Результати кореляційного аналізу показали, що кіберпростір та кіберсоціалізація чинять значний вплив на формування ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти. Зокрема активний скролінг соціальних мереж підвищує цінність матеріального добробуту та пізнання нового у світі та в людях, підготовка до навчальних занять пов'язана з цінністю допомоги та милосердя, ігри знижують цінність здоров'я, а ведення блогу підвищує цінність соціальної активності та змін у суспільстві.

Цінності кіберпростору також корелюють з ціннісними орієнтаціями. Так, цінність самоствердження пов'язана з цінністю високого соціального статусу, цінність анонімності – з цінністю насолоди прекрасним, цінність доступності інформації – цінністю спілкування тощо.

Результати кореляційного аналізу довели, що кіберпростір може чинити суттєвий вплив на смислжиттєві орієнтації та осмисленість життя здобувачів вищої освіти. Зокрема, рівень усвідомлення власної діяльності, відчуття значущості життя та цілеспрямованості можуть змінюватися залежно від того, як саме здобувачі використовують можливості кіберпростору. Позитивне використання цифрового середовища, зокрема для навчання, саморозвитку та налагодження соціальних зв'язків, може сприяти підвищенню осмисленості життя та зміцненню життєвих цінностей.

4. За результатами дослідження сформовано комплекс практичних рекомендацій щодо формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти в процесі активної взаємодії з кіберпростором. Обґрунтовано, що заклад вищої освіти, як провідний інститут соціалізації для здобувачів, повинен брати активну участь у формуванні ціннісних орієнтацій молоді. Відповідно до цього надано практичні рекомендації як для самих здобувачів, так і для викладачів, кураторів академічних груп, психологічної служби закладу, адміністрації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів виховного процесу. *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 8 – 9.
2. Блискун О.О. Дослідження проблем сучасної молоді: соціологічні та психологічні аспекти. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Т. IX. Вип. 13. Київ ; Ніжин : ПП Лисенко, 2020. С. 26 – 37.
3. Бліхар М.П. Духовні цінності студентської молоді у сучасному українському суспільстві : дис. ... канд. соціол. н. Львів, 2018. 271 с.
4. Бочелюк В.В. Психологія вивчення ціннісних орієнтацій сучасної особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2012. Вип. 4. С. 5–9.
5. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н.М. Токарева, А.В. Шамне, О.О. Халік та ін.; ред. Н.М.Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
6. Вініченко А.А. Формування ціннісних орієнтацій у студентів закладів вищої освіти у сучасному соціокультурному просторі. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. Вип. 4. С. 24–32.
7. Вплив соціальних мереж на зміст ціннісних орієнтацій у підлітковому віці. URL:
http://knowledge.allbest.ru/psychology/3c0b65625b3bd69b4c53a89521316c37_0.html (дата звернення 25.09.2024).
8. Галян І.М. Психологія ціннісно-смислової саморегуляції мабутьніх педагогів: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2017. 532 с.
9. Гарькавець Н.С. Психологічні особливості системи цінностей студентської молоді : дис. ... к. психол. н. Луганськ, 2014. 200 с.

10. Горбань О.В., Купрій Т.Г., Овсянкіна Л.А. Трансформація консолідуючих ціннісних орієнтацій сучасного українського студентства. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2019. Вип. 1-2. С. 1 – 21.
11. Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/Diagnostika-realnoj-struktury-tsennostnyh-orientatsij-lichnosti-S.S.-Bubnova.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).
12. Камінська О. Вплив інтернет-залежності на формування ціннісних орієнтацій молоді. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 178 – 182.
13. Кириченко В.В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с.
14. Кириченко М. Вплив цифрових технологій на розвиток людського і соціального капіталу в умовах діджиталізованого суспільства. URL: <http://humstudies.com.ua/article/view/192020> (дата звернення 25.09.2024).
15. Лісовенко А.Ф., Татяничков А.О. Трансформація самосвідомості особистості в епоху кіберсоціалізації. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ «ОЮА» ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса : Фенікс, 2024. С. 831-832.
16. Лісовенко А.Ф., Татяничков А.О., Короход Я.Д. Психологічні особливості поведінки особистості в кіберпросторі. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір* : матеріали IV міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 червня 2024 року) / за заг. ред. проф. Аракеляна М.Р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2024. С. 109 – 114.
17. Мальцева О.І. Кіберсоціалізація як особливий вид соціалізації особистості. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 2 (333), Ч. II, 2020. С. 190 – 199.

18. Махній М.М. Мережеве суспільство: кіберпсихологічний путівник. Київ : Academia.edu, 2018. 176 с.
19. Медведєва В. Особливості процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського* : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2016. Вип. 43. С. 584 – 595.
20. Мельничук М. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій юнаків з різним рівнем саморегуляції. *Молодий вчений*. 2020. Вип. 12 (88). С. 283–287.
21. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича. URL: http://psychologis.com.ua/metodika_cennostnye_orientacii_rokicha.htm (дата звернення 10.10.2024)
22. Михайлишин У.Б. Соціально-психологічні засади функціонування цінностей у студентських групах в умовах освітнього середовища : дис. д-ра психол. н. Сєверодонецьк, 2018. 525 с.
23. Немеш О.М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: Монографія. Київ : Слово, 2017. 391 с.
24. Рубан А. Вплив соціальних мереж на формування ідентичності підлітків та молоді. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 56. С. 213 – 220.
25. Саракун Л. Кіберпростір як середовище формування космополітичної світоглядної системи. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 1. С. 67-76.
26. Саяпіна С., Боженко І. Проблема формування ціннісних орієнтацій молоді: науковий дискурс сучасних дослідників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2024, №. 1 (105). С. 79 – 90.
27. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Загальна психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
28. Сохацька О. Особливості освітніх мотивацій та ціннісні орієнтації студентської молоді. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. Вип. 18. С. 74 – 80.

29. Струтинська О.В. Особливості сучасного покоління учнів і студентів в умовах розвитку цифрового суспільства. *Open educational e-environment of modern University*. 2020. № 9. С. 145 – 157.
30. Стьопкіна А., Стьопкін А., Трубник І. Інтернет як засіб впливу інформаційних технологій на ціннісні орієнтації молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 362–372.
31. Татяничков А.О. Кіберсоціалізація особистості в умовах змішаної реальності. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір* : матеріали III міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 червня 2022 року). Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. С. 244-248.
32. Терехова А.Ю., Джежик О.В. Психологічні особливості уваги підлітків в умовах взаємодії з цифровими технологіями. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс : збірник наукових праць з матеріалами V Міжнародної наукової конференції, м. Черкаси, 31 травня, 2024р.* / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 276 – 278.
33. Тест смисложиттєвих орієнтацій Джеймса Крамбо і Леонарда Махолика.
URL: <https://vseosvita.ua/library/test-smislozittevih-orientacij-dzejmsa-krambo-i-leonarda-maholika-22765.html> (дата звернення: 16.10.2024)
34. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
35. Ткачишина О.Р. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах суспільних трансформацій. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітня спільнота як середовище формування українського громадянина в контексті Української Хартії вільної людини»* (20 – 21 жовтня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 429 – 433.
36. Ханецька Т.І., Федоренко А.Ф. Взаємозв'язок інтернет-залежності та ціннісних орієнтацій сучасної молоді. *The VI International Scientific and*

Practical Conference «The latest developments of specialists for the development of science», October 07-09, 2024, Florence, Italy. Florence, 2024. P. 151 – 158.

37. Цільмак О.М., Пасько О. М. Психологія: схеми, таблиці, коментарі : навч.-наочний посібн. / за заг. ред. О. М. Цільмак. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович. 2013. 270 с.
38. Чаплак Я.В., Чуйко Г.В. Кліпова хаотичність як маніпулятивна технологія соціально-психологічного впливу в кіберпросторі. *Psychological journal*. 2018. № 3 (13). С. 21–40.
39. Щербакова Н.В. Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної української молоді: дис... канд. філос. наук: 09.00.03; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 196 с.
40. Яценко Т.В., Шкляєва Г.О. Особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в Україні в умовах війни. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 126 – 131.
41. Chitosca M.I. The Internet as a socializing agent of the “M Generation”. *Journal of Social Informatics*. 2006. Vol. 5 (June). P. 3—21.
42. Delaney T., Madigan T. Friendship and Happiness: And the Connection Between the Two. Jefferson, North Carolina, USA: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2017. 296 p.
43. Gleaves, D.H., Pearson, C.A., Ambwani, S. et al. Measuring eating disorder attitudes and behaviors: a reliability generalization study. *J Eat Disord* 2, 6 (2014). URL: <https://doi.org/10.1186/2050-2974-2-6>.
44. Kimberly S. Young. Treatment Outcomes with Internet Addicts. *CyberPsychology & Behavior*. 2007. Vol. 10, No. 5. P. 671 – 679.
45. Kumar N., Kumar A., Mahto S.K. et al. Prevalence of excessive internet use and its correlation with associated psychopathology in 11th and 12th grade students. *Gen. Psychiatr.* 2019. 32(2): e100001. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6551435/> (дата звернення 13.03.2024).

46. Saleem N. Virtual Socialization: A Step Towards Social Transformation. Journal of Distance Education and Research (JDER). 2016. 8(4). P. 56 – 66.
47. Shitova N.V., Maslakov S.I. Investigating the Psychological Aspects of Cyber Socialization Among Modern Students. Propositos y representaciones. 2020. V. 8. №. 2. P. 6 – 8.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Цінності у кіберпросторі»

Ваша статъ:

- ☐ жінка
☐ чоловік.

Ваш вік _____

Курс навчання:

1 2 3 4 1м 2м

На що Ви зазвичай витрачаєте час у кіберпросторі? (Проранжуйте даний список за спаданням, де 1 - це найбільше часу, 11 - найменше часу). Запишіть вказані ранги у необхідному порядку через крапку.

1. Спілкування
2. Скролінг соціальних мереж
3. Підготовка до навчальних занять
4. Пошук інформації
5. Перегляд новин
6. Перегляд фільмів, серіалів, прослуховування музики
7. Ігри
8. Читання книг
9. Навчання, самоосвіта
10. Робота / професійна діяльність
11. Ведення блогу

Що для Вас є найбільш цінним у кіберпросторі? (Проранжуйте даний список за спаданням, де 1 - це найбільш значущі для Вас, 9 - найменш значущі). Запишіть вказані ранги у необхідному порядку через крапку.

1. Самоствердження
2. Самореалізація
3. Самовираження
4. Анонімність
5. Доступність інформації
6. Отримання нових знань
7. Безкарність
8. Спілкування
9. Бути тим, ким хочеш

Перелік термінальних та інструментальних цінностей у методиці М. Рокича

Список А (термінальні цінності):

1. активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)
15. щасливе сімейне життя
16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому)
17. творчість (можливість творчої діяльності)
18. впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запиту (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);
10. раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
12. сміливість у отстаюваннях своєї думки, поглядів;
13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)
14. терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани)
15. широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)
16. чесність (правдивість, щирість)
17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)
18. чуйність (дбайливість)

Пріоритет використання кіберпростору здобувачами вищої освіти

Загалом по вибірці	1 курс	4 курс
Спілкування Пошук інформації Перегляд фільмів, серіалів, прос. музики Скролінг соціальних мереж Навчання, самоосвіта Підготовка до навчальних занять Перегляд новин Читання книг Робота / професійна діяльність Ігри Ведення блогу	Спілкування Підготовка до навчальних занять Пошук інформації Перегляд фільмів, серіалів, прос. музики Навчання, самоосвіта Скролінг соціальних мереж Читання книг Перегляд новин Ігри Робота / професійна діяльність Ведення блогу	Спілкування Скролінг соціальних мереж Пошук інформації Перегляд фільмів, серіалів, прос. музики Навчання, самоосвіта Підготовка до навчальних занять Читання книг Перегляд новин Робота / професійна діяльність Ігри Ведення блогу
	1 курс магістратури	2 курс магістратури
	Спілкування Перегляд фільмів, серіалів, прос. музики Скролінг соціальних мереж Пошук інформації Навчання, самоосвіта Перегляд новин Підготовка до навчальних занять Ігри Робота / професійна діяльність Ведення блогу Читання книг	Пошук інформації Спілкування Перегляд новин Підготовка до навчальних занять Робота / професійна діяльність Навчання, самоосвіта Скролінг соціальних мереж Перегляд фільмів, серіалів, прос. музики Читання книг Ігри Ведення блогу

Пріоритет цінностей кіберпростору у здобувачів вищої освіти

Загалом по вибірці	1 курс	4 курс
Доступність інформації Спілкування Отримання нових знань Самореалізація Самовираження Бути тим, ким хочеш Самоствердження Анонімність Безкарність	Спілкування Доступність інформації Отримання нових знань Самореалізація Самовираження Бути тим, ким хочеш Самоствердження Анонімність Безкарність	Спілкування Доступність інформації Самореалізація Самовираження Отримання нових знань Бути тим, ким хочеш Самоствердження Анонімність Безкарність
	1 курс магістратури	2 курс магістратури
	Доступність інформації Спілкування Отримання нових знань Самовираження Самореалізація Анонімність Бути тим, ким хочеш Самоствердження Безкарність	Доступність інформації Отримання нових знань Спілкування Самореалізація Самовираження Самоствердження Бути тим, ким хочеш Анонімність Безкарність